
Martie, 1997 = Proiect al PNUD / BM "Strategia de dezvoltare"

**Republica Moldova:
Analiza generală a situației macro-economice
curente
(la începutul anului 1997)**

- Etapele si direcțiile principale ale reformelor din anii '90, învățămintele anului 1996.
- Macro analiza, sectorul financiar.
- Sectorul economiei reale (industria, agricultura, infrastructura).
Exportul / importul.
- Reforma sferei sociale.
- Analiza comparativă: Moldova și alte țări în tranziție (Europa centrală și occidentală).
- Problemele-cheie ale dezvoltării viitoare, pericole pentru interesele naționale.
- Anexe.

Pregătit de:

*Andrei Cantemir
Anatol Gudîm
Alexandru Munteanu
Oleg Petrușin
Octavian Șcerbațchi*

Republica Moldova: analiză generală a situației macroeconomice curente (la începutul anului 1997)

Situația economică generală în Republica Moldova la începutul anului 1997 este caracterizată de procese complexe, controversate. Trecerea de la starea de recesiune și depresie la reluarea creșterii economice, se produce lent și în condiții contradictorii.

După unele evoluții pozitive înregistrate în anii 1993-1995, care au avut drept rezultat atingerea unei stabilități macroeconomice, anul 1996 pe neașteptate, în pofida previziunii (1.5-3% creștere a PIB-ului) a marcat o recesiune exprimată prin valoarea negativă a majorității indicatorilor economiei reale plus agravarea crizei bugetare. Ce a avut loc în realitate? Poate oare Moldova să-și relanseze creșterea economică? Anul 1997 va da un răspuns la această întrebare.

1. Etapele și direcțiile principale ale reformelor din anii '90, învățămintele anului 1996.

Perioada inițială a reformelor (până la 1996)

De la începutul anilor 1990, Republica Moldova care este un stat tânăr din Europa de Sud-Est, rezolvă o problemă triplă, definită în Constituția Republicii Moldova (1994): consolidarea statalității, tranziția la economia de piață social-orientată, democratizarea societății.

Reformarea economiei, în același timp, s-a considerat drept factorul cel mai important al prosperității și stabilității naționale.

În prezent, după începutul celui de-al șaptelea an de reforme, în pofida dificultăților de tranziție, nimeni (inclusiv diverse partide politice, sindicatele sau populația) nu se opune principiului orientării spre economia de piață. Cu toate acestea, peste un timp, perceperea proceselor reale în economia de tranziție se schimbă. După euforia generală, și așteptarea schimbărilor rapide ("tranziția va necesita 1.5-2 ani" – din Programul de tranziție la economia de piață în RSS Moldova), majoritatea populației se află într-o stare de depresie, au devenit deziluzionați și au pierdut încrederea în reforme.

Moldova nu este o excepție. Experiența țărilor Europei de Est a demonstrat, că în primii ani ai perioadei de tranziție au întâmpinat un șir de probleme comune:

- scăderea capacității statului de a dirija procesele economice;
- destrămarea legăturilor economice tradiționale;
- declinul în productivitate și restanțele de plată la întreprinderi;
- evaziunea fiscală și scăderea bruscă a alocațiilor bugetare;
- reducerea economiilor, și a activității investiționale;
- inflația;
- scăderea nivelului de trai, creșterea șomajului și a diferențierii sociale;
- instabilitatea generală crescândă și criminalizarea economiei.

De asemenea, în Moldova, începutul perioadei de tranziție a fost complicat ca rezultat al următorilor factori:

- tensiunea politică (1990-92) creată de conflictului militar din regiunea Transnistriei și de confruntare din Sud (Găgăuzia), ce au dus la dezintegrarea complexului economic-teritorial;
- deindustrializarea țării, precum și instabilitatea crescândă a dezvoltării economiei naționale, cauzate de dependența sporită de complexul agro-industrial și respectiv de condițiile climaterice (calamitățile naturale din 1992, 1994 și 1996);
- creșterea efectului negativ al factorului energetic asupra securității economiei naționale (dependența aproape completă de furnizorii străini de resurse energetice, caracterul economic nerațional al consumului de energie).

În perioada inițială, în funcție de conținut și rezultate, reforma putea fi divizată în trei etape:

- ⇒ etapa de căutări, începutul formării unui nou mediu juridic pentru activitate economică, apariția cooperativelor și întreprinderilor de arendă, dezvoltarea industrială în condițiile inflației și crizei din zona rublei (1990-1992);
- ⇒ etapa de creare a condițiilor pentru stabilizarea economico-financiară, formarea infrastructurilor de piață (1993-1995);
- ⇒ etapa începutului restructurării economiei naționale (la nivel sectoral și de întreprinderi) și a reformării sferei sociale (1996-...);

Accentul principal al reformelor a fost pus pe trei probleme: reforma proprietății și privatizarea; liberalizarea activității întreprinderilor și a activităților economice în general, și stoparea inflației ce a ruinat atât industria cât și viața socială.

În același timp, ca și în alte țări din Europa de Est și Centrală, au fost aplicate recomandările FMI și a Băncii Mondiale: introducerea monedei naționale (noiembrie 1993); diminuarea deficitului bugetar, a subvențiilor bugetare și a creditelor cu destinație specială; liberalizarea prețurilor, a regimului valutar și comercial, și a activității economice externe.

Printre rezultatele pozitive ale etapei inițiale de reforme trebuie de menționat:

- schimbarea în structura proprietății,
- dezinerea de monopolul proprietății de stat și cooperatist-colhoznică,
- extinderea sectorului privat - până la 40-45% din PIB, și nu mai puțin de 50% din numărul total de angajați;
- reducerea ratei de descreștere economică (-3% din PIB în 1995, fiind cea mai mică din CSI), apariția unui grup de întreprinderi (în industria ușoară, de conserve și vinicolă, etc.), ce au mărit volumul de producție și de export;
- dezvoltarea tendințelor inerente economiei de piață în formarea veniturilor populației - scăderea ponderii salariilor în totalul veniturilor populației de la 71.1% în 1993 până la 40.5% în 1995, precum și creșterea ponderii (de la 12.6% până la 43.5%) veniturilor generate de către însăși populația (ocupația dublă, veniturile de la realizarea producției proprii, a serviciilor, etc.).

Din păcate, realizările în domeniul reformei agricole, demonopolizării sectorului energetic, de transport și telecomunicații, precum și în domeniul atragerii investițiilor străine, au fost mai puțin impresionante.

Cu toate că, în acești ani 56-60% din bugetul de stat au fost alocate pentru scopuri sociale, pentru populație reforma a devenit foarte costisitoare: veniturile reale ale populației au scăzut cu 40%, au

crescut datoriile la salarii și pensii, numărul înregistrat de șomeri a ajuns la 23-25 mii oameni (șomajul ascuns – circa 200 mii oameni), rata de natalitate a populației a scăzut (1990 – 8.0%, 1995 – 0.8%), consumul produselor alimentare de bază (carne, lactate, etc.) s-a micșorat de 1,5-2 ori, iar ponderea cheltuielilor pentru produse alimentare în totalul cheltuielilor de consum a crescut (de la 38% în 1990 până la 61% în 1995). S-au redus considerabil alocațiile bugetului pentru medicină, educație, și cultură. S-a evidențiat clar tendința de emigrare a specialiștilor și muncitorilor de calificare înaltă.

Tendențele pozitive la nivelul macro au sporit încrederea comunității internaționale față de Moldova, ce s-a manifestat prin susținerea ei cu credite și asistență tehnică acordate de FMI, Banca Mondială, Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare, TACIS, USAID, GTZ, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, precum și din partea unor țări-donatoare.

În termeni generali, până în anul 1995 în Moldova la nivelul macro, au fost create condițiile preliminare “teoretice” pentru ieșirea la etapa de stabilizare și relansare a economiei. De remarcat este afirmația expusă în Raportul de Tranziție al BERD din 1995 (p.11), că Moldova, după totalitatea “indicatorilor de tranziție” (privatizarea, liberalizarea prețurilor, sistemul de comerț și regimul valutar, cadru de concurență, reforma bancară, piața titlurilor de valoare, reforma juridică, etc.) s-a clasat pe primul loc dintre vecinii săi: România, Bulgaria și Ucraina, precum și printre majoritatea țărilor CSI.

Una din citatele aferente subiectului dat:

"Moldova reprezintă modelul reformismului corect – s-a determinat cu fermitate să-și reia cursul spre ameliorare după criza economică. Guvernul, cu reputația de reformist, și suprafața compactă a țării (ce o fac un laborator perfect pentru reformare) merită o apreciere pozitivă și suport." ("Economist", martie 1995)

Asemenea remarci inspiratoare referitor la cursul de reforme, i-au încurajat pe Președinte, Parlament și Guvern de a concentra eforturile în 1996 în direcțiile următoare:

- revigorarea economiei reale;
- accelerarea reformelor în sectorul agricol;
- promovarea restructurării întreprinderilor private, inclusiv selectarea și susținerea întreprinderilor specifice, a “punctelor de creștere”, orientate la export;
- stimularea investițiilor străine și a celor interne;
- consolidarea politicii de reglementare publică a sferei sociale.

Anul 1996 s-a așteptat să devină “an de cotitură”, însă totuși nu au fost satisfăcute un număr de condiții, ca: coordonarea eforturilor între puterea executivă și cea legislativă, funcționarea eficientă a sectorului bancar, a judecătoriilor economice, coordonarea inter-ministerială în realizarea măsurilor organizaționale.

1996: Evaluarea generală a tendințelor economice

Pentru Moldova acesta a fost un an de “stabilitate financiară neechilibrată”, un an de încercări fără succes de a relansa creșterea producției, de rezultate contradictorii în sfera socială. O influență negativă a fost exercitată de factorii non-economici, în perioada campaniei electorale economia a devenit ostatic al politicii.

Pe de o parte, în concordanță cu tradițiile ultimilor 3 ani, în 1996 țara a atins un succes substanțial în domeniul reducerii inflației (15.1% anual; 1.2% lunar), și stabilității ratei de schimb (\$1=4.6 MDL), deprecierea anuală nominală a leului moldovenesc fiind de 14 puncte față de dolarul american și creșterea ratei de schimb față de valutele Rusiei și României, principalele țări - parteneri economici ai Moldovei. Rezervele valutare ale Statului au crescut în 1996 cu 22%.

În același timp, anul nu a înregistrat nici o îmbunătățire a indicatorilor economiei reale: statistica oficială a raportat reducerea de 8% a PIB-ului, producția industrială a scăzut cu 8% și producția agricolă cu 13%.

În aspectul general al vieții economice din Moldova în 1996 au apărut multe procese și fenomene noi. Drept pozitive trebuie menționate următoarele:

- a) Creșterea cantitativă și evoluția calitativă a agenților economici (numărul lor a crescut de la 84.7 mii până la 143.2 mii, adică cu 69%, inclusiv 4.7 mii întreprinderi mixte, 19.1 mii SRL, 2.5 mii cooperative, 1.5 mii întreprinderi de stat, 41.2 mii întreprinderi individuale, 61.6 mii unități de arendă). Businessul mic, angajând până la 75 persoane, și utilizând numai 12% din resursele umane, a generat 30% de venituri de la realizarea produselor și serviciilor.
- b) Extinderea procesului de restructurare a întreprinderilor, atât a celor industriale, cât și a celor agricole. Așadar, 98 întreprinderi au semnat un memorandum cu consiliul creditorilor de stat, inclusiv 52 întreprinderi industriale (17 agro-alimentare, 32 din construcția de mașini, din industria ușoară, mobilieră, și farmaceutică, 3 producători de materiale de construcție) și 46 întreprinderi agricole (ex-colhozuri și sovhozuri).
- c) Asigurarea procesului investițional, nu din contul bugetului de stat, ci preponderent din contul mijloacelor proprii ale agenților economici. În totalul investițiilor (650.4 milioane lei) ponderea statului a căzut până la 22%, iar 71% au fost finanțate din beneficiul propriu al întreprinderilor și din contul veniturilor populației, și 6% din surse străine. Așadar, 52% din investițiile totale se atribuie sectorului privat. În domeniul construcției de locuințe, ponderea investițiilor private a atins 92%.
- d) A avut loc stabilizarea nivelului de trai a populației, au scăzut așteptările inflaționiste. Veniturile populației au început să se reîntoarcă în bănci. Resursele monetare ale populației sub forma depozitelor bancare s-au mărit cu 28%, asigurările personale - cu 33.2%, și cele de proprietate - cu 20.4%. Numărul mijloacelor private de transport a crescut cu 21%, 2/3 fiind vehicule din Occident. A sporit cererea la spațiul locativ și s-au majorat prețurile la apartamente.
- e) În pofida scăderii cu 8% a PIB-ului real în 1996, conform estimărilor oficiale, datele privind bugetul populației indică creșterea venitului real disponibil. Cheltuielile de consum au crescut cu 24% (ianuarie-septembrie) în termeni nominali, fapt din care putem concluziona că veniturile reale au crescut cu 8%. Diferența dintre datele privind PIB și venituri reale este parțial cauzată de scăderea ponderii investițiilor în PIB și de creșterea economiilor străine, dar probabil, reflectă de asemenea și sub-estimarea cotei economiei neoficiale în PIB.
- f) Tensiunile de pe piața muncii au fost evitate. Rata oficială a șomajului în ultimii 3 ani a fost de 1.5-1.8%, reprezentând cca 20-24 mii oameni înregistrați oficial, fără a include însă cca 166-200 mii oameni în concediu neplătit. Cu toate greutățile de adaptare a populației la condițiile dificile

create, nu au avut loc greve sau alte acțiuni de protest, în afară de protestele pensionarilor și a unor categorii de persoane subvenționate din buget.

Tendențele negative:

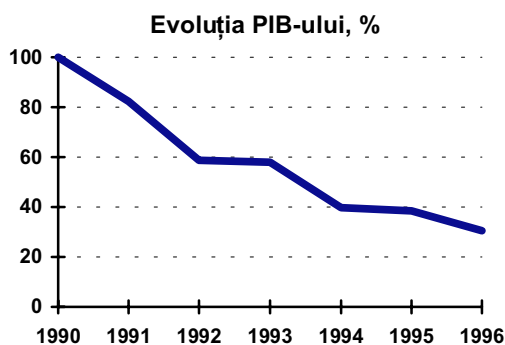
- a) Stagnarea unei părți considerabile a economiei (adică cel puțin 40% de întreprinderi nu funcționează sau generează pierderi) ceea ce cauzează dificultăți în achitarea datoriilor, precum și dezvoltarea mecanismelor de compensare indirectă a deficitului de fonduri pe baza majorării datoriilor către personal și furnizori, cât și reținerii plății impozitelor.
- b) Gradul scăzut de executare a bugetelor de stat și locale, impozitele necollectate fiind estimate la nivelul de 30%, cota impozitelor neplătite a crescut, ce a avut drept consecință nerealizarea cheltuielilor sociale planificate. Au crescut datoriile pentru plata salariilor și pensiilor.
- c) S-a reținut relansarea creșterii producției industriale, adică după mărirea volumului de producție cu 8.7% în prima jumătate a anului 1996, a urmat un declin brusc, ce a dus la micșorarea producției industriale cu 8.5% în 1996.
- d) Monopolul în sectorul energetic și lipsa de supraveghere și evidență asupra utilizării resurselor de energie a avut un efect extrem negativ asupra datoriei externe, asupra prețurilor la producție și serviciile comunale, și asupra situației economice generale a întreprinderilor.
- e) Fluxul investițiilor străine este insuficient, nu există un sistem de cooperare cu partenerii străini (privind promovarea exportului producției, organizarea de tendere internaționale pentru vânzarea cimentului, tutunului, vinului, etc.), precum și eficiența scăzută a controlului vamal.
- f) Resurse financiare limitate pentru schimbările structurale, discrepanța între interesele sectorului financiar-bancar și a economiei reale, lipsa instituțiilor financiare cu profil de investiții pentru creditarea exportului și a businessului mic, inclusiv a întreprinderilor individuale și gospodăriilor țărănești.
- g) Organele puterii locale de stat au fost slab implicate în procesul reformelor, adică au manifestat inițiativă insuficientă în formarea veniturilor bugetului local, susținerea businessului mic, etc.
- h) Ponderea substanțială a sectorului “tenebru” în economie (nu mai puțin de 18-20% din PIB), din cauza legislației neadecvate și neajunsurilor în activitatea organelor de control și judecată, a corupției și protecționismului ce duce la colectarea insuficientă a impozitelor și a plăților pentru asigurarea socială.
- i) Scăderea nivelului de trai al populației în mai multe privințe: gradul de protecție a proprietății, sănătății și vieții cetățenilor; calitatea învățământului și medicinei, culturii și traiului; creșterea criminalității organizate.

În continuare vom analiza situația în trei sectoare-cheie ale economiei naționale: sectorul financiar, sectorul economiei reale și sfera socială.

2. Macro analiza, sectorul financiar

1. Dinamica PIB-ului și inflația

Indicatorii macroeconomici de baza sunt reflectați în prima tabelă din Anexă.

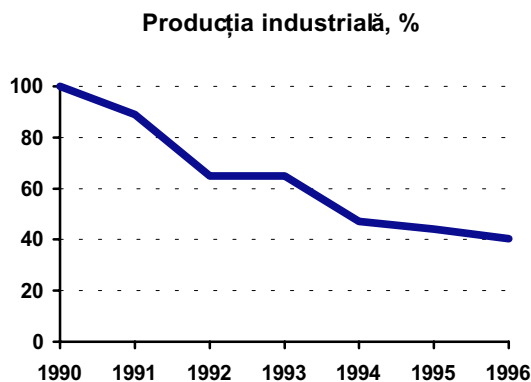

Cea mai neplăcută surpriză macroeconomică a anului trecut a fost continuarea declinului economiei naționale. În pofida diferitor prognoze, de la cele optimiste de +8% până la cele mai moderate de +2% și creșterii nete din prima jumătate a anului, PIB-ul a scăzut la sfârșitul anului 1996 cu 8% în comparație cu rezultatele anului precedent. Cota PIB-ului pe cap de locuitor, calculată pe baza posibilității de cumpărare a depășit nivelul de 2000 dolari SUA, ceea ce e mai puțin decât indicii respectivi din țările Europei de Est în tranziție și Țările Baltice, și similari celor din țările

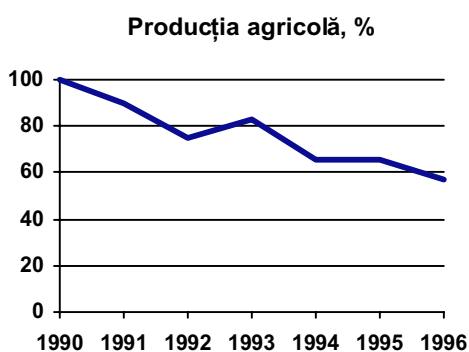
fostei URSS.

Producția industrială a înregistrat o diminuare anuală de 8.5 la suta, iar producția agricolă realizată este cu 13 la suta sub nivelul celei înregistrate în perioada corespunzătoare a anului anterior.

Agricultura rămâne a fi o parte importantă a economiei naționale, furnizând peste 40% din PIB și creând locuri de muncă pentru peste 50% din cetățenii Moldovei angajați în câmpul muncii. Spre comparație, în România indicii respectivi alcătuiesc 20% și 35%. Producția agricolă e o parte preponderentă a exportului

moldovenesc. De aceea, balanța de plăți a Moldovei

rămâne sensibilă la diferite șocuri și schimbări în

conjunctura externă. Fiind o țară preponderent agricolă, dependentă de Rusia și Ucraina în ceea ce privește piețele de export și importurile considerabile de petrol, gaze naturale și alte produse, ca îngrășăminte minerale și mașini, Moldova este cu mult mai puternic expusă șocurilor decât ar putea fi în condițiile unei economii mai diversificate. Această vulnerabilitate ar trebui să se reducă cu timpul, una din cauze fiind faptul, că la prețurile la gaz natural și petrol

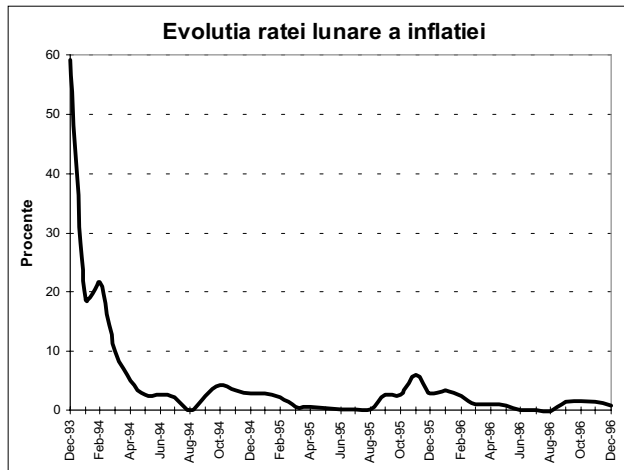
sunt apropiate de nivelurile mondiale și în timp ce acestea pot oscila, perspectiva unui șoc similar cu cel de la începutul anilor 90 este puțin probabilă.

În diminuarea producției agricole ponderea principală i-a aparținut producției vegetale, care a scăzut cu 17%. Producția animală a scăzut cu 4%.

Conform datelor Departamentului de Statistică în 1996 producția agricolă a constituit doar 57% față de nivelul anului 1990.

Trei factori pot fi considerați vitali pentru determinarea bunăstării macroeconomice a societății:

- creșterea economică;
- stabilitatea prețurilor (inflația joasă);
- protecția socială adecvată, în primul rând șomajul scăzut.

Din acești factori doar stabilitatea prețurilor a fost asigurată printr-o politică monetară riguroasă. Totuși pe lângă declinul la nivel macroeconomic, s-a produs o deteriorare substanțială a protecției sociale din momentul proclamării independenței. Rata coșului minim de consum asigurat de salariul mediu a scăzut de la 90% la începutul 1992 la 40% în 1996.

Din 1990 partea din venitul unei familii cheltuită pentru procurarea produselor alimentare a crescut de la 35% până la 65%. Șomajul a crescut de la practic zero până la

aproximativ, după estimările statistice, 11% din forța de muncă.

Situația actuală din economie poate fi caracterizată ca o continuare a **depresiei**.

Dacă $PIB = C + I + G + X - M$,

unde

C – consumul populației;

I – investițiile;

G – cheltuielile guvernului;

X-M=NE – exportul net, sau diferența dintre export și import,

noi avem următoarea situație reală:

În scăderea PIB cu 8% în 1996, declinul investițiilor cu 15% și deteriorarea balanței de plăți cu aproximativ 8% – au fost cruciale. În același timp s-au majorat atât consumul total cât și, deși în proporții mai mici, cheltuielile guvernamentale.

Cu toate cele expuse mai sus, interpretarea datelor statistice cere o precauție deosebită din cauza lacunelor în colectarea datelor, cât și părții importante a sectoarelor nedocumentate și a statutului nedefinit al Transnistriei.

Politica de creditare, investițiile și economiile

O creștere economică necesită:

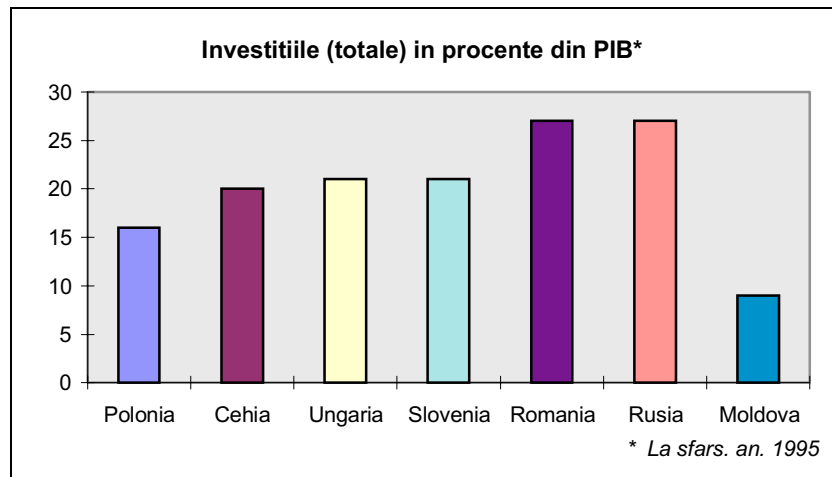
1. dezvoltarea continuă a mijloacelor de producție, inclusiv a fondurilor fixe;
  2. capitalul uman;
- și folosirea eficientă a acestora.

Deși accesul la piața capitalului străin poate reduce necesitatea de a “economisi mult” pe plan intern, istoria modernă a diferitor țări care au înregistrat o creștere “miraculoasă” arată că ratele înalte ale investițiilor au fost de regulă legate de ratele înalte ale economiilor interne în țara respectivă.

Japonia și Germania reprezintă două exemple istorice de o creștere economică rapidă. Azi mari puteri, în 1945 economia ambelor se afla în ruine. Volumul capitalului s-a redus enorm. În anii postbelici aceste 2 țări au avut totuși unele din cele mai mari rate ale creșterii economice. Între 1948 și 1972, PIB-ul pe cap de locuitor a crescut în mediu cu 8.2% pe an în Japonia și cu 5.7% – în Germania. În SUA, de exemplu, economia a crescut “doar” cu 2.2% în aceeași perioadă. Ambele țări – Japonia și Germania economisesc și investesc o parte mai mare din PIB, comparativ cu alte țări, inclusiv SUA.

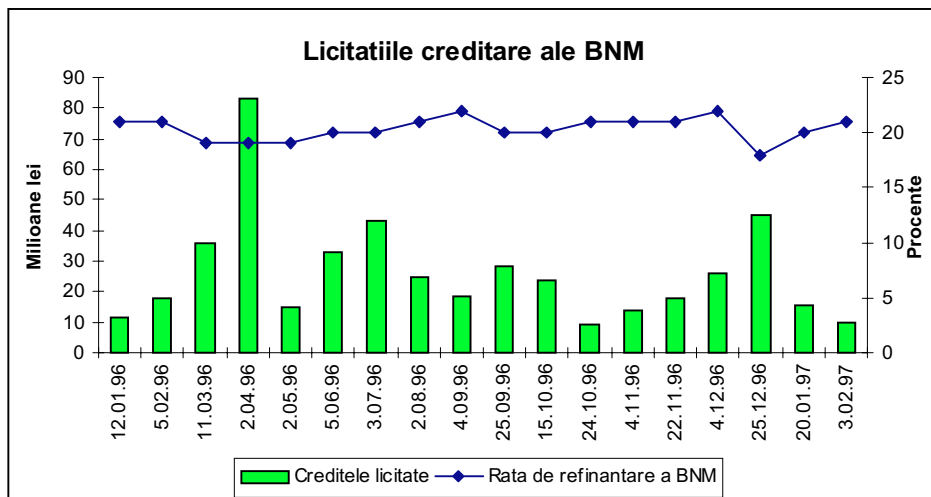
În acest context, politica de investiții ca una din pârghiile creșterii economice este legată strâns de încurajarea economiilor interne și ar trebui să preocupe factorii supremi de decizie din Moldova.

Ar trebui de menționat, că economiile naționale (S) au căzut drastic prin trei canale:

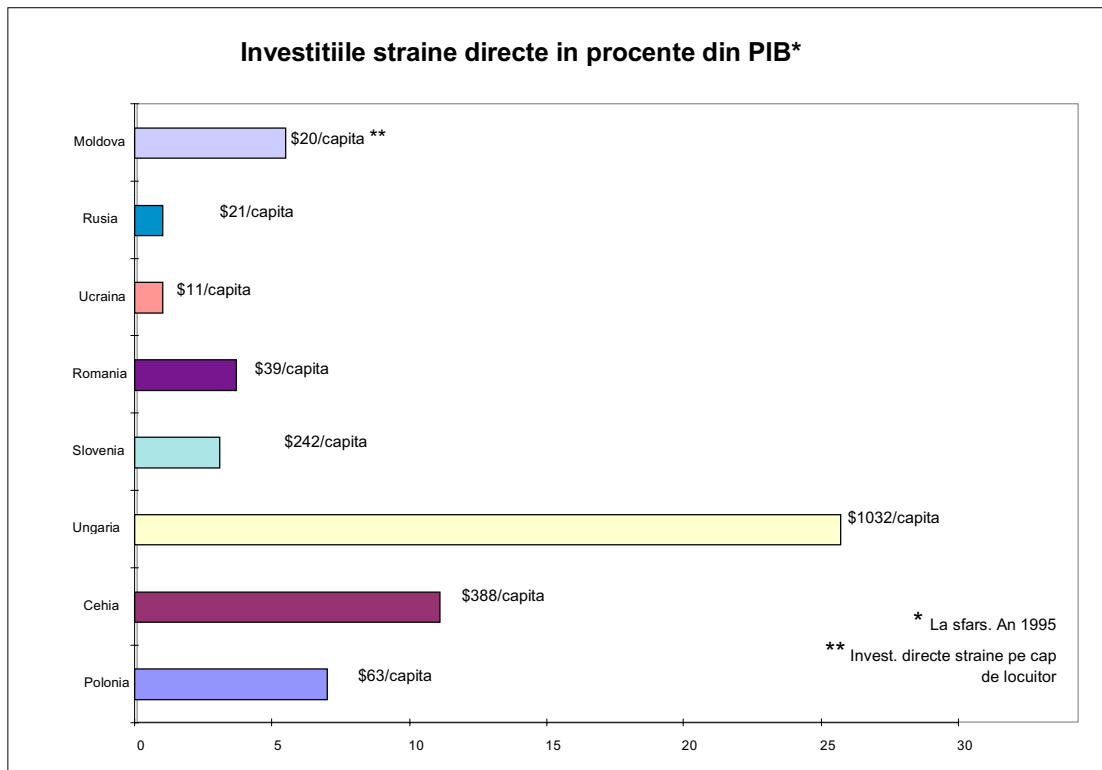
$$S \downarrow = \text{PIB} \downarrow - C \uparrow - G \uparrow$$

Ratele de dobândă au rămas înalte în 1996. Rata de refinanțare a Băncii Naționale s-a menținut la nivelul de 20 la suta anual, ceea ce este reflectat în diagrama de mai jos:

Totuși ratele de dobândă aplicate de băncile comerciale au fost considerabil mai mari, fiindcă au inclus riscul comercial înalt (la acest aspect ne vom referi mai detaliat mai jos la capitolul Sistemul bancar). În sumă ratele reale înalte ale dobânzii au cauzat o descreștere a nivelului general al investițiilor.

Investițiile străine au crescut din 1992-93 în termeni absoluți, însă cota lor continuă să rămână relativ mică. Majoritatea investițiilor directe străine au fost în agricultură, în special în producția de vinuri. După cum arată diagrama de mai jos, în comparație cu alte economii în tranziție, inclusiv cele din CSI, datele statistice privind participarea capitalului străin în Moldova sunt îmbucurătoare, deși rămân în urma ratelor înregistrate de țările Europei de Est în tranziție și Țările Baltice.

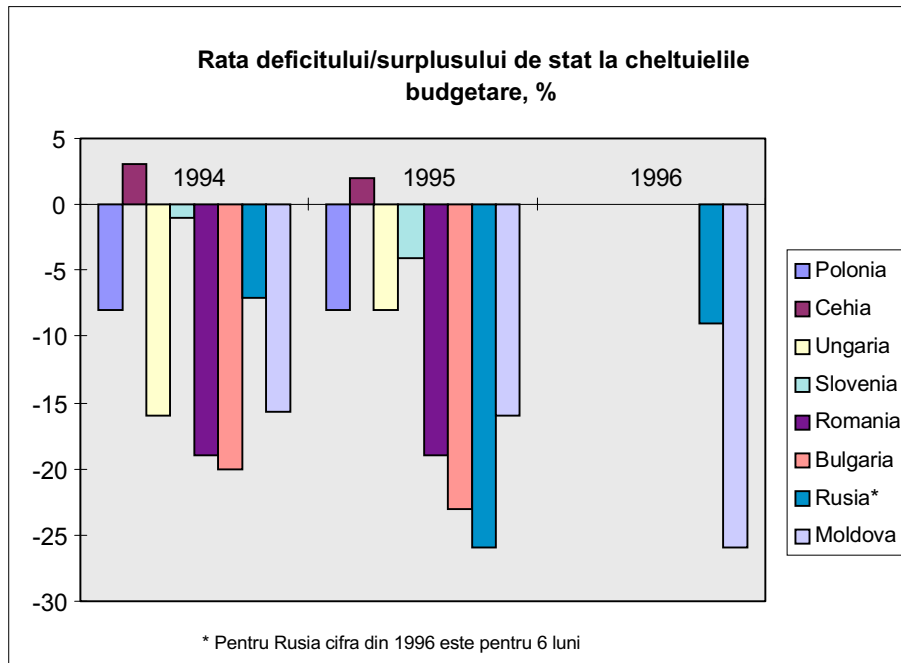
Bugetul, politica fiscală

Acțiunile Guvernului în domeniul politicii fiscale au fost între performanțele economice cele mai valoroase din perioada de la declararea independenței Moldovei.

Cu toate acestea, după o consolidare a bugetului de la un deficit de 8.6% din PIB în 1993 la mai puțin de 5% în 1995, în anul 1996 bugetul s-a deteriorat brusc acumulând un deficit de 10% raportat la PIB. Situația fiscală a fost agravată de restanțele de plăți la buget acumulate (circa 600 milioane de lei), cauzate preponderent de problemele în colectarea veniturilor la buget. E de menționat faptul, că cifra raportată depășește deficitul real existent cel puțin din două considerente:

1. datele PIB-ului nu au luat în considerație Transnistria;
2. din cauza metodologiei actuale de calcul folosite de Ministerul de Finanțe.

Banca Mondială și FMI estimează deficitul la 7.2% de la PIB fără a lua în considerație Transnistria. În tabela de mai jos este reflectată situația fiscală în țările în tranziție.

Salariile, șomajul și veniturile reale ale populației

Salariul lunar mediu nominal a crescut până la 186 de lei în 1996 (cca 40 dolari SUA), în timp ce suma restanțelor salariale la 1 ianuarie 1997 au crescut până la 360 milioane lei.

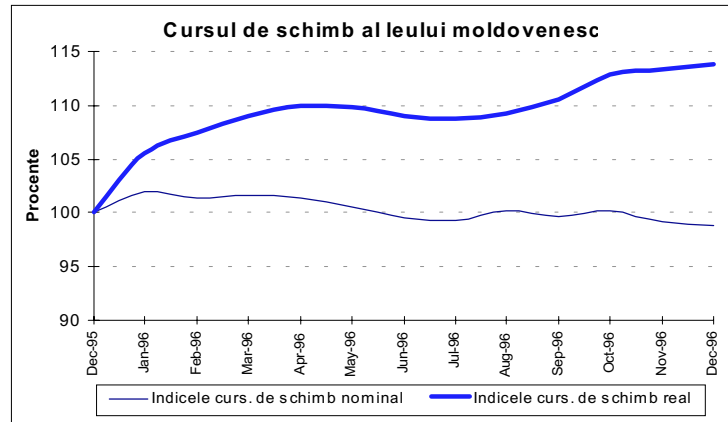
Anii	1992	1993	1994	1995	1996
Salariul, lei	3.5	312	108.4	143	186

Din 1991 numărul angajaților în sfera impozabilă a scăzut cu aproximativ 400-450 de mii de oameni. Deși datele oficiale raportează șomajul la 1.8 procente din forța de muncă în 1996, această cifră nu ia în considerație șomajul latent și activitățile neraportate. Estimările privind șomajul actual îl raportează la cel puțin 11% din forța de muncă. Costul forțelor de muncă a crescut în general și în special în sfera serviciilor ca rezultat al aprecierii reale a leului, fenomen înregistrat în toate țările de est în tranziție.

Politica monetară

De la introducerea monedei naționale în noiembrie 1993, Moldova a adoptat o politică monetară strictă. La sfârșitul anului 1996 inflația în republică a atins cifra de 15.1 la sută anual, comparativ cu 23.8 la sută în 1995. Rata medie lunară a inflației a fost de 1.2 la sută în 1996, pe când în 1995 ea a fost de 1.8 la sută.

Rezervele internaționale ale Băncii Naționale a Moldovei au crescut în 1996 cu 22% și au alcătuit la 1 ianuarie 1997 313.7 milioane dolari SUA. În 1996 cursul nominal valutar al leului moldovenesc față de dolarul SUA a înregistrat o descreștere cu 2.6 la sută. În timp ce cursul real, calculat în baza indicelui prețurilor de consum a crescut cu 12.1 la sută, indicând o apreciere a leului moldovenesc.

Banca Națională a Moldovei (BNM) a încurajat utilizarea de către băncile comerciale a rezervelor excesive pentru acordarea resurselor creditare suplimentare. Ponderea creditelor centralizate acordate pe parcursul anului în scopul susținerii economiei oscila de la 27 până la 30 la sută. La 1 ianuarie 1997 aceasta a constituit 27.2 la sută.

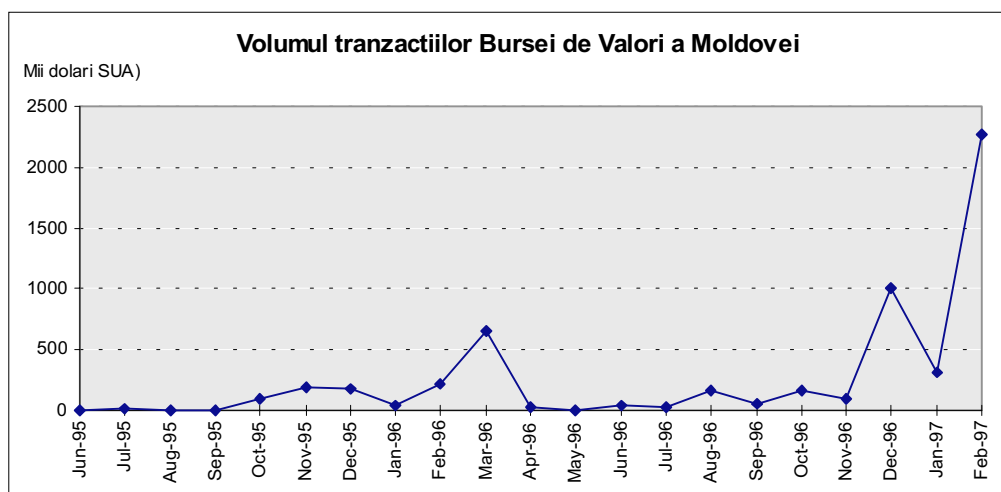
Norma rezervelor obligatorii ale BNM pe parcursul anului nu s-a majorat – menținându-se la nivelul de 8 la sută din soldul mediu al depunerilor în băncile comerciale.

Cel mai important succes al politicii monetar-creditare promovate de BNM în 1996 a fost creșterea masei monetare în 1996 cu 12.8 la sută în raport cu creșterea de 65 la sută din 1995.

În anul 1996 a avut loc o dezvoltare pronunțată a pieței hârtiilor de valoare. Suma totală a hârtiilor de valoare de stat (HVS) plasate în anul 1996 a constituit 795 milioane lei, ceea ce este cu 566 milioane lei sau cu 40.4% mai mult decât în anul 1995. Din acest volum au atins maturitatea hârtii de valoare de stat în sumă de 486 milioane lei. La data de 1 ianuarie 1997 în circulație se aflau HVS în sumă de 310 milioane lei.

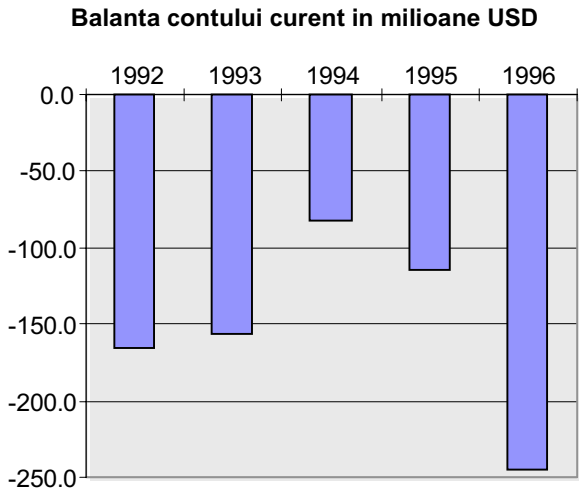
Pe parcursul anului ratele dobânzilor la HVS vândute pe piața primară au avut o tendință de micșorare. De exemplu: rata dobânzii la Bonurile de Trezorerie de 91 zile a scăzut de la 44.57% la 9 ianuarie 1996 până la 26.06% la 24 decembrie 1996; Bonurile de Trezorerie de 28 zile – de la 40.32% la 21 martie 1996 până la 25.25% la 24 decembrie 1996.

Bursa de valori a Moldovei a fost înființată în iunie 1995 și include 118 de companii mari (cu peste 300 de acționari). În prezent portofoliul de hârtii de valori al Moldovei calculat ca capitalizarea nominală a pieței a depășit 5 miliarde de lei. Mai mult de 90 la sută din acest număr îl constituie hârtiile de valori ale companiilor private, restul – hârtiile de valori emise de stat sau de bănci.

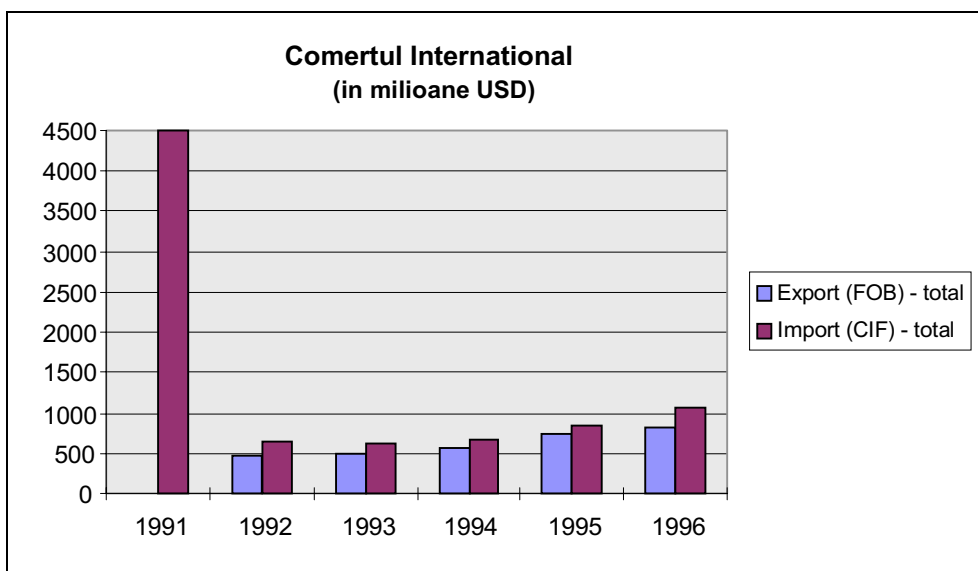
Balanța de plăți

Fiind o țară agricolă, Moldova depinde de vecinii săi – Ucraina și Rusia cât privește piețele de desfaceri și importul resurselor energetice. Aceasta s-a manifestat în perioada 1991-93 când prețurile de import crescând și descreșterea cererii externe la exporturile moldovenești a adus la un deficit al balanței de plăți de aproximativ 20% din PIB. Stabilizarea (reducerea volatilității) balanței de plăți va fi posibilă doar în cazul diversificării economiei naționale.

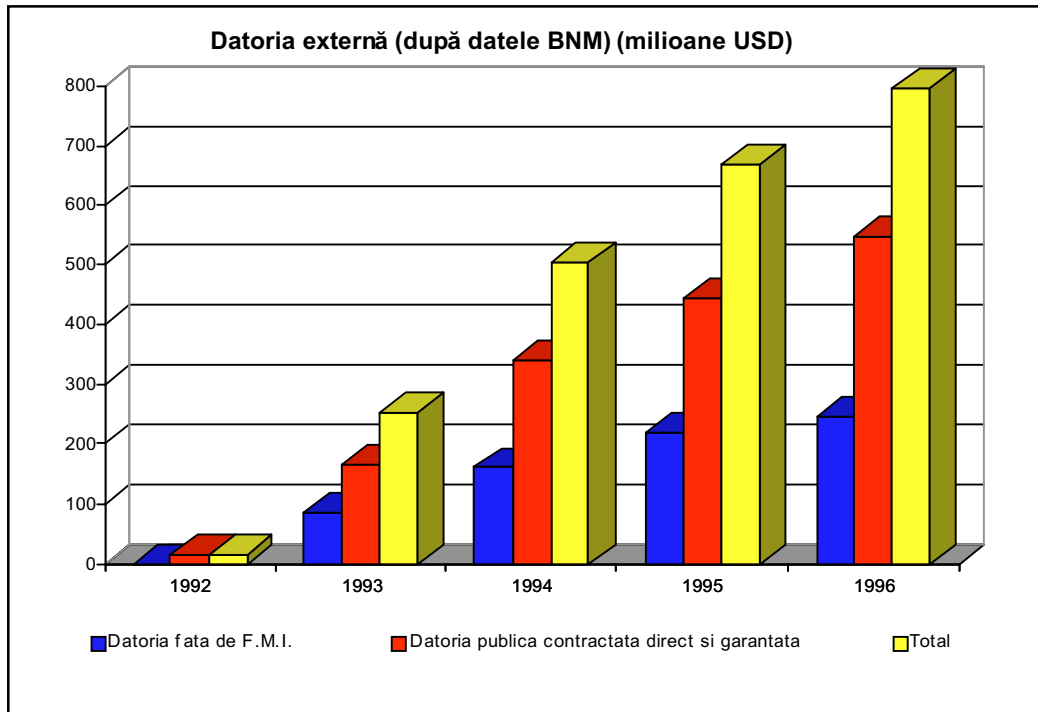
În 1996 deficitul comercial al Moldovei a crescut după datele preliminare până la circa 250 milioane dolari SUA (USD). Exporturile au atins cifra de 800 milioane de dolari SUA (o creștere de 8 la sută în comparație cu anul precedent), pe când importurile au marcat o creștere spectaculoasă până la 1071 milioane de dolari SUA (circa 27 la sută în comparație cu anul precedent).

Majorarea cursului real de schimb al leului moldovenesc față de dolarul SUA ar putea fi una din explicațiile acestui fenomen. Prăbușirea balanței comerciale a Moldovei la începutul anilor 90 se explică printr-o creștere bruscă a prețurilor la import și, în primul rând, la resursele energetice, cât și prin destrămarea legăturilor economice din fosta Uniune Sovietică care a cauzat diminuarea cererii externe la produsele naționale.

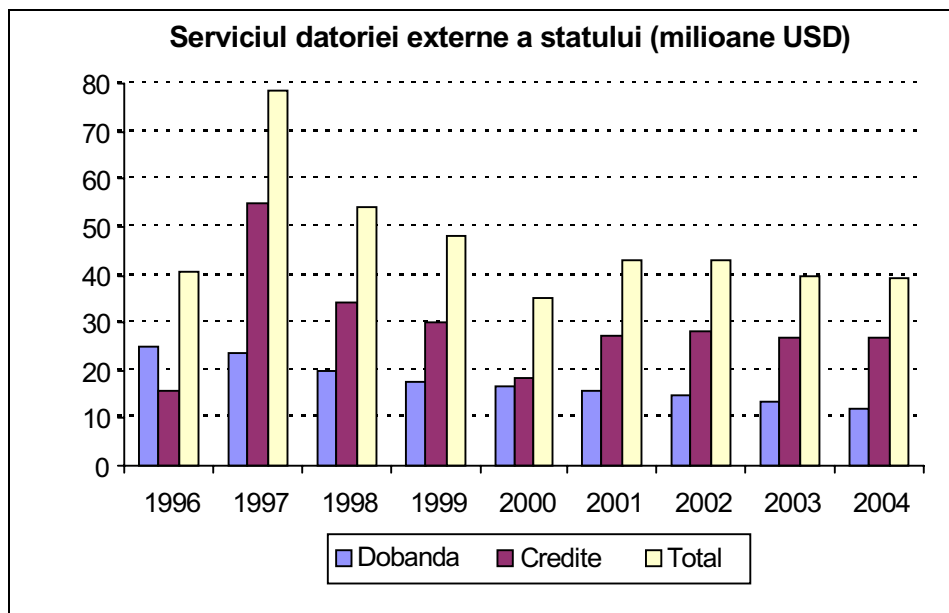
Datoria externă

Unul din riscurile inerente ale procesului de tranziție este acumularea datoriei externe.

Deși nu atât de mare după standardele internaționale, povara datoriei externe crește rapid clasând Moldova pe al doilea loc după Tadjikistan după datoria externă raportată la PIB. O parte considerabilă a datoriei externe o constituie creditele FMI și a Băncii Mondiale.

Această tendință va persista în viitorul apropiat. Marea parte a datoriei este de durată lungă și medie. Serviciul datoriei externe devine o parte importantă a cheltuielilor bugetului. Diagrama de mai jos reflectă sumele ce vor fi implicate în acest proces:

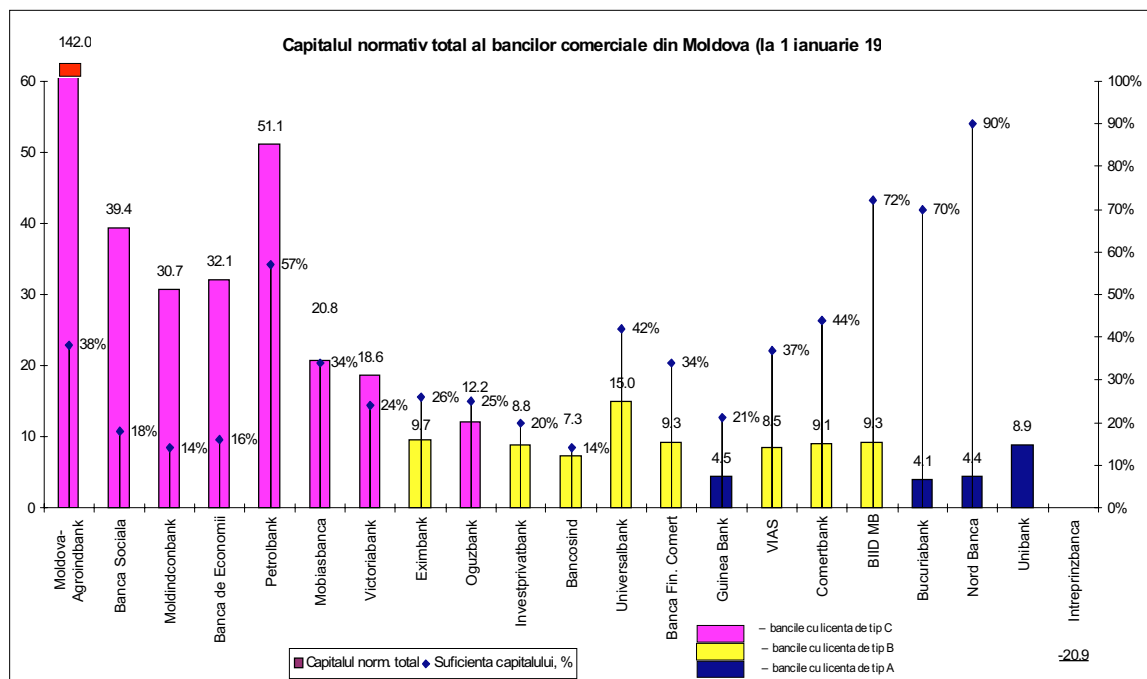

Sistemul bancar

La 1 ianuarie 1997 pe teritoriul Republicii Moldova funcționau 22 bănci comerciale pe acțiuni, inclusiv sucursala băncii “BankCoop” din România.

Suma capitalului normativ total pe sistemul bancar la 1 ianuarie 1997 a constituit 434.5 milioane lei, adică comparativ cu 1 ianuarie 1996 a crescut de 1.7 ori.

Începând cu 1 ianuarie 1996 s-a mărit cerința Băncii Naționale a Moldovei referitor la mărimea minimală a capitalului normativ total, care constituie 4 milioane lei (în anul 1995 fiind de 1 milioane lei). Iar de la 1 ianuarie 1997 cerința referitor la suficiența capitalului s-a mărit până la 6% (în anul precedent fiind de 4%).

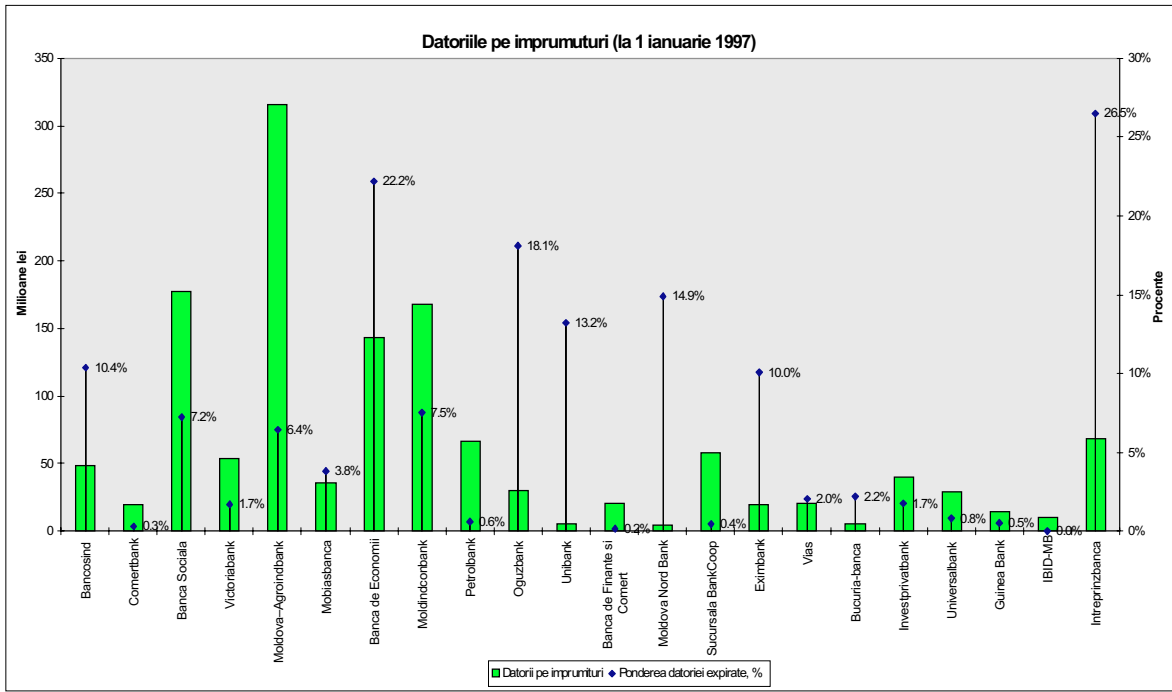

Distribuirea băncilor comerciale după tipul licenței și capitalul normativ total (CNT) ponderat după suma totală a CNT pe sistemul bancar egală cu 455.4 milioane lei (fără Întreprinzbanca):

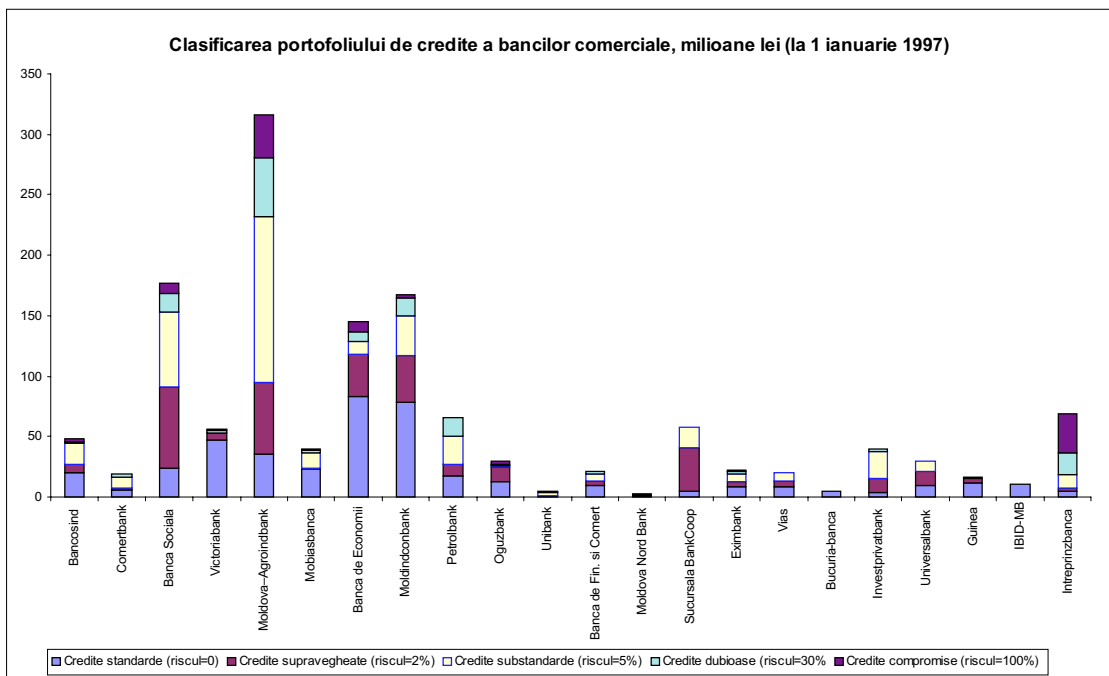
- tip A: 4 bănci (adică 19%), cu un CNT de 21.8 milioane lei, adică 4.8%;
- tip B: 9 bănci (adică 43%, cu un CNT de 86.5 milioane lei, adică 19.0%;
- tip C: 8 bănci (adică 38%), cu un CNT de 347.1 milioane lei, adică 76.2%.

Suma totală a investițiilor creditare ale băncilor din republică la 1 ianuarie 1997 a constituit 1352.1 milioane lei, din care datoriile expirate au alcătuit 113.8 milioane lei sau 8.4 la sută.

Trebuie de remarcat că pe parcursul anului 1996 cota datoriilor expirate din suma totală a împrumuturilor băncilor s-a redus cu 15% și acest fapt denotă creșterea siguranței în sistemul bancar.

De la 1 iulie 1996 a intrat în vigoare noua prevedere pentru mărimea fondului de risc al băncilor, care nu trebuie să fie mai mic de 75% din valoarea fondului de risc calculat al portofoliului de credite. La data de 1 ianuarie 1997 coeficientul respectiv pe sistemul bancar în ansamblu a fost de 79.8%. Începând cu 1 ianuarie 1997 băncile comerciale sunt obligate să formeze integral fondul de risc, aceasta reprezentând un factor în plus în vederea asigurării siguranței sistemului bancar.

Conform datelor gestionare la 1 decembrie 1996 suma totală a neplăților la împrumuturi bancare și în conturi ale furnizorilor a alcătuit 3489.3 milioane lei. Motivul de bază al neplăților constă în reducerea volumului de producție și agravarea situației financiare a întreprinderilor, lipsa de mijloace în conturi la vedere pentru amortizarea creditelor primite.

Pe parcursul anului 1996 a crescut încrederea populației în sistemul bancar, aceasta manifestându-se prin creșterea continuă a depozitelor persoanelor fizice în băncile comerciale. Astfel, la data de 1 ianuarie 1997 suma mijloacelor aflate pe depozite în bănci a crescut cu 56 la sută în comparație cu aceeași perioadă a anului trecut. Cele mai mari depuneri au fost făcute în băncile cu capital normativ total peste 12 milioane lei.

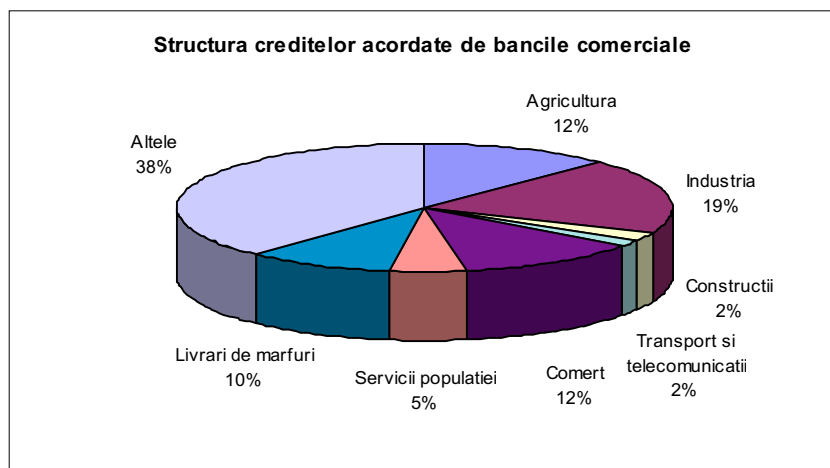
Pe de altă parte, suma depunerilor persoanelor juridice pe parcursul anului nu a variat semnificativ, înregistrând la 1 ianuarie 1997 o scădere cu 8% față de perioada respectivă a anului precedent.

Rata medie a dobânzii pe sistemul bancar a înregistrat pe parcursul anului 1996 o scădere continuă:

- pe depozite – de la 32.5% la 22.0% anual;
- la creditele acordate – de la 41.9% la 35.3% anual.

În aceeași perioadă rata de refinanțare a Băncii Naționale s-a menținut stabilă în jurul valorii de 20% anual, așa cum a fost arătat la capitolul Politica monetară de mai sus.

Trebuie de menționat faptul că pentru agenții economici ratele dobânzii pe creditele acordate de băncile comerciale rămân a fi totuși destul de înalte, în special pentru sectorul agricol. Aceasta denotă nivelul înalt al riscului de creditare. Problema insuficienței creditării agriculturii este legată de reforma agricolă care include: soluționarea problemei privind proprietatea asupra pământului și crearea cadrului juridic respectiv (inclusiv perfecționarea legislației cu privire la gaj), cât și restructurarea producțiilor agricole ineficiente, inclusiv soluționarea problemei datoriilor și restanțelor.

Un rol important în revigorarea situației de creditare a business-ului mic și agriculturii l-au jucat liniile de credit ale Băncii Mondiale și Băncii Europene de Reconstrucție și Dezvoltare direcționate prin băncile comerciale ale Moldovei. Pentru ameliorarea în continuare a situației ar putea fi create instituții bancare specializate – bănci de investiții, țărănești, în capitalul cărora cu o cotă importantă ar participa instituțiile financiare internaționale.

În ansamblu trebuie de remarcat că sistemul bancar al Moldovei este stabil și nu a avut de suferit șocuri generale remarcate în România și alte state Est-europene. Aceasta se datorează în mare măsură eforturilor Băncii Naționale a Moldovei de stabilizare a situației din sistemul bancar și consolidarea lui, în special prin intermediul unui program de implementare a unei supravegheri bancare eficiente, susținut de organismele internaționale.

Totuși, anumite fluctuații relativ mici pentru sistemul bancar în ansamblu au avut loc în 1996, cauzând falimentul a trei bănci comerciale locale și a unei filiale a unei bănci străine. Cauza de bază a acestor falimente a fost managementul iresponsabil al portofoliului de credite al băncilor. Banca Națională a Moldovei nu a folosit prerogativa de creditor în ultima instanță deoarece:

1. Băncile nu au posedat lichiditatea necesară și nu au fost destul de solvente la momentul când problemele lor deveniseră evidente;
2. Riscul sistemic pentru întregul sistem bancar a fost considerat minor.

Referitor însă la eficiența sistemului bancar ar trebui de menționat, că sunt introduse noile standarde contabile și de raportare, regulamente referitoare la capital și alte regulamente prudențiale. BNM a introdus sistemul de rating CAMEL pentru estimarea situației financiare a băncilor. Sistemul bancar a trecut la decontări electronice, o serie de bănci au aderat la SWIFT – și toți acești factori în ansamblu inspiră încrederea în continuitatea și eficiența reformelor întreprinse.

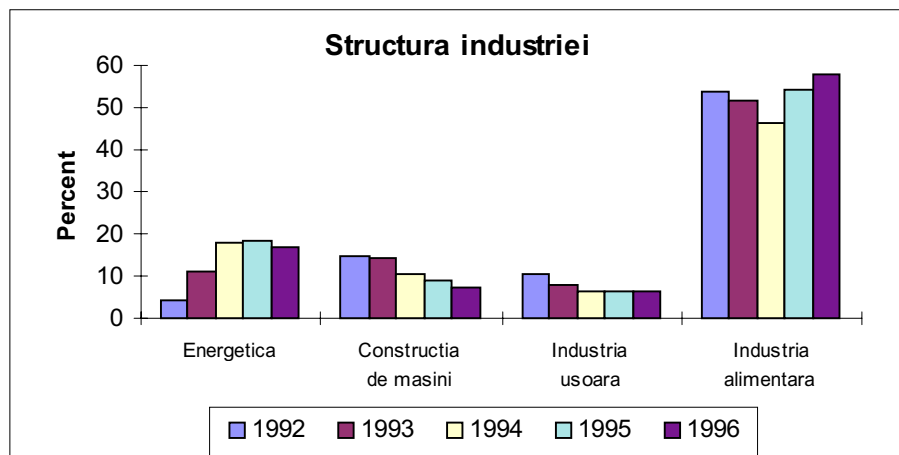
În contextul dezvoltării economiei naționale și atragerii investițiilor străine ar fi binevenită o strategie de transformare a sistemului financiar-bancar într-o industrie competitivă, bazată pe standardele internaționale.

3. Sectorul real al economiei (industria, agricultura, infrastructura) Exportul/importul

Problemele bugetului și sferei sociale nu pot fi soluționate fără redresarea producerii, fără ameliorarea situației din sectorul real al economiei.

Industria

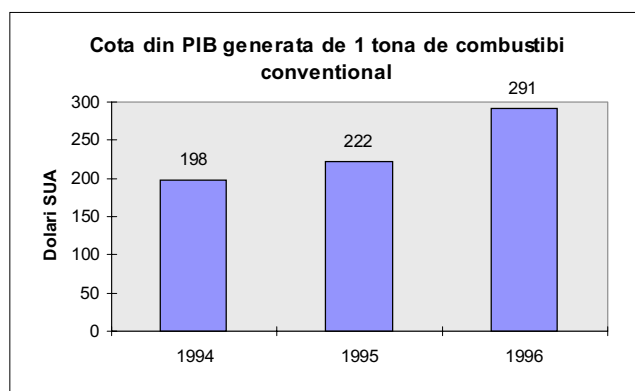
Țara nu dispune încă de resurse suficiente pentru a finanța modernizarea industriei. De aceea, simultan cu recesiunea din industrie, (în 1996 alcătuită de 41.3% de la nivelul anului 1990) în ultimii 2-3 ani a început o restructurare spontană a sectorului. Priorități capătă întreprinderile care activează utilizând materia primă locală (industria alimentară, întreprinderile de producere a materialelor de construcție bazate pe gips, materiale naturale de construcție), întreprinderile cu capital mic, cu capacități energetice mici și care practică munca fizică ieftină (confecționarea îmbrăcămintei, încălțămintei, covoarelor). Într-o situație deosebit de complicată s-au pomenit întreprinderile mari din industria constructoare de mașini, care în trecut făceau parte din industria de apărare. În industria de producție a mobilei a fost creat primul în Moldova grup financiar-industrial (ce include 14 fabrici de mobilă, banca comercială “Mobiasbancă”, o companie de asigurare, o companie de transport, companii de construcție și alte companii).

Deoarece situația de criză a producției și schimbările structurale din industria Moldovei în jumătatea a doua a anului 1990 au constituit o reacție elementară de “adaptare negativă” la realitățile economice, era necesar de a implementa o politică de stat bine-orientată în vederea restructurării industriei. În octombrie 1996 a fost adoptată de către Guvern “Concepția politicii industriale a Republicii Moldova pe anii 1996-2000”.

Schimbările structurale din industrie se manifestă deocamdată spontan.

Din cauza creșterii rapide a prețurilor la produsele energetice și corespunzător la producția sectorului, cota-parte a sectorului producției energiei electrice s-a majorat de la 4.4% până la 16%. Cu toate acestea, în ultimii doi ani gradul înalt de amortizare a utilajului sectorului industrial nu a putut satisface pe deplin necesitățile pieței interne, fapt ce a stimulat majorarea importului de electricitate.

Un semnal pozitiv îl reprezintă faptul că cota-parte a PIB produsă de 1 tonă de combustibil convențional a crescut din 1994 cu 47% și a atins suma de 291 dolari. Această creștere denotă tendințele pozitive din economie și prioritățile de dezvoltare prioritară a industriilor cu capacități energetice mici.

Mărimile mari ale întreprinderilor, tehnologiile învechite și insuficiența resurselor

pentru investiții nu permit întreprinderilor constructoare de mașini a fi competitive pe piața.

Aceste întreprinderi au început a activa dispunând de capacități mici și ponderea lor în structura producției industriale a scăzut de la 15.4% până la 7.4%. Insuficiența economiilor interne în republica nu permite dezvoltarea întreprinderilor de constructoare de mașini din contul propriilor resurse. În majoritatea cazurilor, restructurarea întreprinderilor depinde de atragerea unui investitor strategic din străinătate.

Fiind bazată pe materia primă locală și incluzând cca 300 întreprinderi, industria alimentară se află pe primele poziții). Din 1994 ponderea sa în structura producției industriale a crescut continuu și către anul 1996 a constituit 58.1%.

Se poate presupune, că pe măsura sporirii eficienței sectorului agrar și industriei de prelucrare a produselor agricole, resursele de producție vor fi îndreptate spre alte sectoare și în primul rând spre întreprinderile din industria ușoară, ca fiind întreprinderi cu capital mic.

În prezent aceste întreprinderi activează în special utilizând materia primă pusă la dispoziție de către furnizorii din Vest (companii europene, americane, canadiene) în cantități mari și la prețuri foarte joase. Extinderea piețelor de desfacere și depășirea situației dificile financiare va permite întreprinderilor din industria ușoară să activeze mult mai eficient.

Agricultura

Comparativ cu anul 1991 volumul producției agricole în 1996 a constituit 63.5%, inclusiv producția vegetală 64.7% și cea animalieră – 59.2%. Un șir de factori au contribuit la aceasta. În primul rând condițiile climaterice nefavorabile din ultimii ani, în al doilea rând – reforma funciară insuficient de intensivă, erorile comise în privatizarea pământului și a proprietății, pierderea piețelor de desfacere tradiționale din Est, competitivitatea insuficientă a producției agricole moldovenești pe piețele din Occident, reducerea cererii la producția agricolă pe piața locală.

Sectorul agricol devine din ce în ce mai mult nerentabil, cu toate că rămâne a fi susținut prin alocarea de resurse bugetare.

În 1995 sectorul a avut un sold bilanțier pozitiv de 231.7 milioane lei în special din contul alocărilor a 306 milioane lei de la buget pentru compensarea pierderilor cauzate de calamitățile naturale. Așadar, 490 întreprinderi agricole mari sau 46% de la numărul total al întreprinderilor au încheiat anul 1996 cu pierderi.

Rentabilitatea estimată în agricultură este de 0.3%.

În luna martie 1997 Parlamentul a adoptat un decret care prevede compensarea pierderilor suportate de întreprinderile agricole în urma calamităților din 1996, în sumă totală de 254.3 milioane lei.

La 1 ianuarie 1997 suma datoriilor debitoare

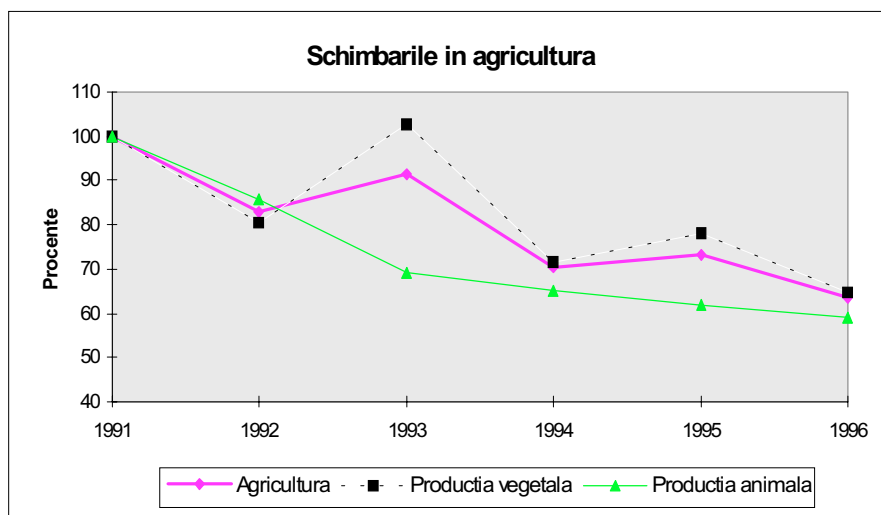
expirate și a producției nerealizate alcătuia în sectorul agrar 854.6 milioane lei, datoriile creditoare – 1645.6 milioane lei. Aceste rezultate indică asupra nivelului scăzut al lichidităților curente. Conservatismul administrației locale și centrale, precum și interesele personale ale șefilor întreprinderilor duc la stoparea reformei funciare, aprovizionării țăranilor cu loturi de pământ și la micșorarea numărului de mașini și tractoare în garaje, a complexelor animaliere și a fondului imobil.

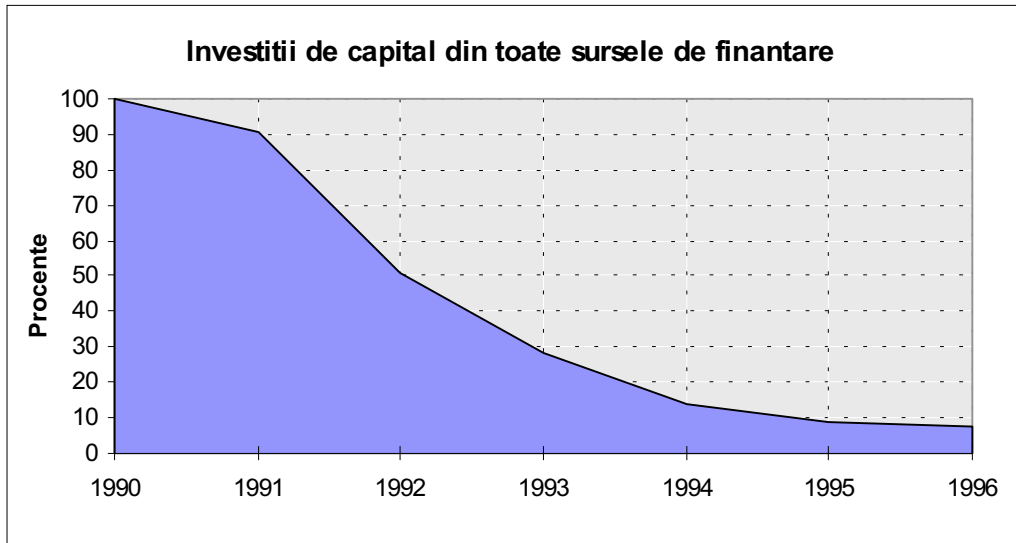
Către 1 ianuarie 1997 gospodăriile țărănești și întreprinderile particulare aveau la dispoziție numai 6.9% din toată suprafața de pământ, ce urma să fie privatizat. Către 1 decembrie 1996 din cele 1254 gospodării țărănești numai 395 (31%) încheiaseră privatizarea. În același timp în 158 gospodării (13%) privatizarea încă nu începuse, nefiind stabilite valorile cotei de proprietate ce se cuvine fiecărui participant la privatizare.

Ieșirea din această situație creată rezidă în:

- accelerarea reformei funciare;
- împrumutarea cu pământ a gospodăriilor țărănești;
- fixarea pământului drept obiect de vânzare-cumpărare;
- susținerea proceselor de restructurare desfășurate de agenția ARA, de proiectele USAID, TACIS, GTZ;
- crearea unui sistem de creditare cu folosirea pământului ca gaj și utilizarea sistemului de contracte;
- introducerea sistemului de asigurare a roadei și arendei tehnici agricole.

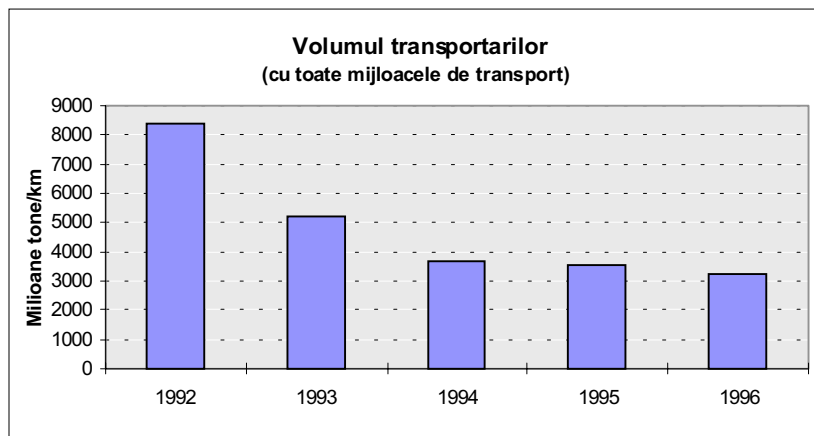
De asemenea, este rezonabil de a extinde infrastructura pieței sub formă de piețe en-gros, case de comerț, centre și companii de marketing.

Infrastructura

Reducerea volumelor de producție a avut o influență negativă asupra sectoarelor infrastructurii industriale, în primul rând celor ce țin de activități de investiții. În ultimii 7 ani acest indice s-a micșorat în sectoarele de producere a materialelor de construcție (ciment, unele materiale de construcție din fier, cărămidă).

Toate tipurile de transport (calea ferată, camioanele, serviciile aeriene și navale) au înregistrat o reducere a volumelor producției de 2.6 ori.

În complexul energetic a apărut o problemă acută de renovare a utilajului. Pierderile de energie electrică în rețele au alcătuit 24.3% în 1996, ceea ce e de cca 3 ori mai mult, în comparație cu anul 1990.

Unica ramură care a înregistrat o dezvoltare a fost sectorul telecomunicațiilor. În 1996 întreprinderile acestui sector au prestat servicii în sumă de 1.4 ori mai mare decât în 1995 (în prețuri curente). În conformitate cu programul individual stabilit, "Moldtelecom" va fi privatizat în 1997 și aceasta, la rândul său, va facilita atragerea investițiilor străine în economia țării.

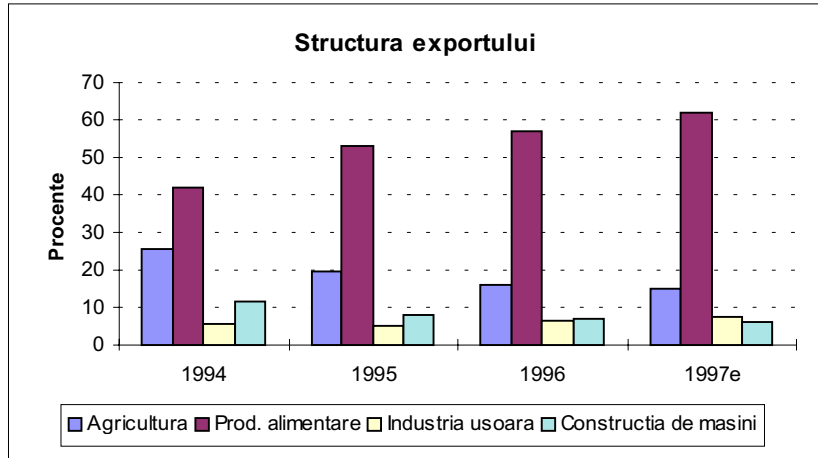
Exportul/importul

Actualmente se efectuează operațiuni comerciale cu peste 90 țări ale lumii.

În perioada 1994-1996 (începând cu primul an de circulație a monedei naționale – leul), volumul comerțului extern al Moldovei a crescut de la 1225 milioane dolari SUA până la 1880 milioane dolari, adică cu 53%. Deficitul balanței comerțului a crescut de 2.5 ori în 1996, comparativ cu anul precedent și a alcătuit 35% din volumul exportului. Aceasta a avut o influență nefavorabilă asupra balanței de plăți a republicii.

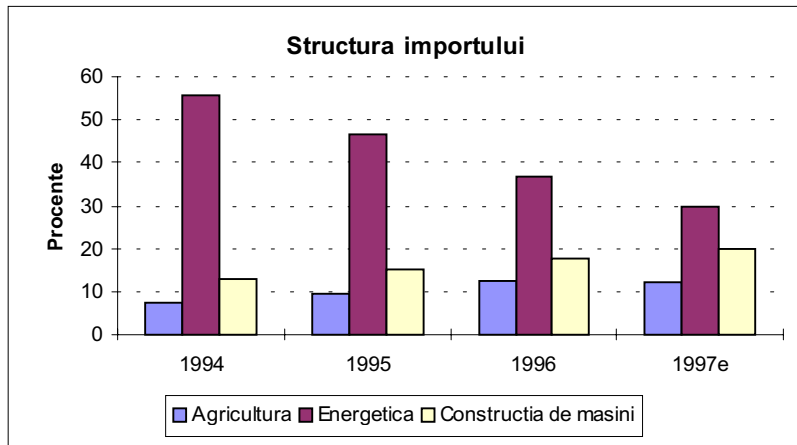
În ceea ce privește schimbările structurale în export în ultimii 3 ani, e necesar de menționat că în această perioadă a fost înregistrată careva ameliorare, dar încă insuficientă pentru o dezvoltare efectivă a economiei. Cota-parte a producției agricole din volumul total al exportului s-a micșorat de la 25 % până la 16%, în timp ce cota-parte

producție alimentare s-a mărit de la 42% până la 57.2%. Întreprinderile din industria ușoară au reușit să obțină o majorare a cotei părți de producție doar în anul 1996, când cifra respectivă a atins 6.7%. După cum era de așteptat, întreprinderile din industria constructoare de mașini și-au pierdut pozițiile sale pe piețele externe, cota-parte reprezentată de ele micșorându-se de la 11.5 % până la 7.0%.

Schimbările structurale în import în ultimii 3 ani reflectă o tendință pozitivă.

Este de remarcat majorarea cotei-părți a producției industriei constructoare de mașini (rata de capital) din volumul total al importurilor – de la 12.8% până la 17.8%. De asemenea, este de menționat și faptul că cota-parte a producției energetice s-a micșorat de la 55.6% până la 36.8%.

După părerea noastră, pentru o ameliorare reală a economiei,

cota-parte a producției industriei constructoare de mașini trebuie majorată până la 30-35%, iar cota parte a producției energetice să fie redusă până la 20-25%.

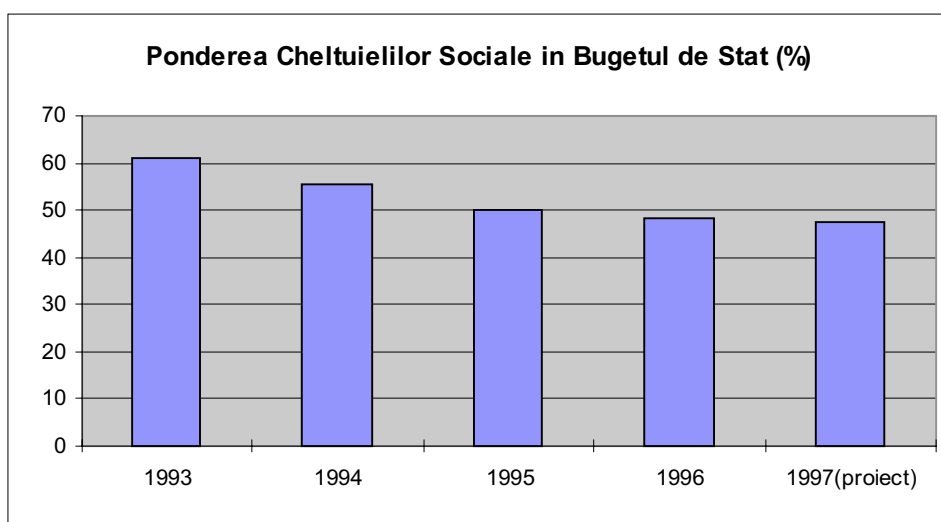
Cota parte a producției agricole și alimentare în volumul total al importurilor a fost majorată de la 7.5% până la 12.4%. Însă introducerea produselor alimentare în țară nu totdeauna corespunde necesităților statului (băuturi alcoolice, produse din carne și lactate de calitate proastă).

Tendința de integrare a Moldovei în comunitatea internațională a fost clar conturată.

4. Reforma sferei sociale

Eforturile întreprinse în economia Moldovei cu scopul de a o ajusta la mecanismele de piață au afectat în mod direct sectorul social. Performanțele obținute în stabilizarea macroeconomică (reducerea substanțială a inflației, menținerea deficitului bugetar în limitele standardelor, cursul stabil al monedei naționale) nu au fost însoțite de reforme cardinale în cadrul întreprinderilor. Ca rezultat declinul economic s-a aprofundat, sporind tot mai simțitor povara costurilor sociale purtate de populație.

Spre deosebire de sistemul financiar-bancar și sectorul de producere, sistemul asigurărilor sociale în anii 90 nu a suferit schimbări calitative cardinale. Deși alocarea mijloacelor financiare din buget sferei sociale s-a redus considerabil pe parcursul ultimilor ani (de la 60.9% în 1993 până la 48.3% în 1996), ponderea lor rămâne a fi totuși la un nivel comparativ cu statele din Occident.

În 1996 pentru sectorul social au fost alocate investiții capitale în sumă de doar 136 milioane lei (68% din suma prevăzută în buget). Din lipsă de mijloace financiare scade brusc numărul obiectelor sociale date în exploatare. Aceasta reduce considerabil capacitatea sectorului social de a presta servicii accesibile păturilor largi ale populației.

Darea în exploatare a unor obiecte sociale

(în % comparativ cu anul precedent)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Școli	96	41	61	83	16	22
Spațiu locativ	80	84	81	78	61	73
Școli generale	84	37	38	92	8	98
Grădinițe de copii	96	41	61	83	16	22
Spitale	46	95	98	33	45	57
Policlinici	38	67	33	67	70	72

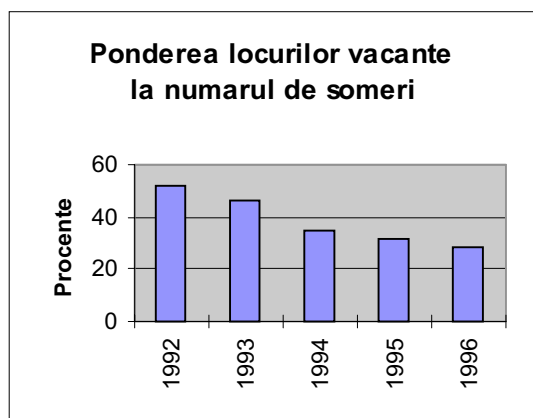
Fiind constrânși în alocarea mijloacelor financiare publice (în mediu 25% din necesarul de resurse), instituțiile sociale sunt nevoite să micșoreze gama de servicii acordate populației. La moment peste 1200 grădinițe de copii sunt închise, capacitatea școlilor acoperă doar 2/3 din cerere, iar aprovizionarea lor cu manuale este și mai mică - 50% din necesități. Este estimat că un număr semnificativ de copii nu frecventează școala din motive de sărăcie.

Referitor la serviciile medicale prezenta situație se caracterizează printr-o serioasă deteriorare. Instituțiile medicale publice nu sînt în stare să asigure populația cu servicii calitative la prețuri

accesibile populației. Sectorul medical privat se află de abia în stadiul de constituire și de aceea serviciile pe care le oferă sunt prea costisitoare. Plus la aceasta, asistenta medicală primară este slab dezvoltată, ceea ce complică acțiunile de prevenire, diagnosticare și reabilitare medicală. În același timp asistența medicală secundară este inefficientă din lipsa echipamentului medical modern și insuficiența fondurilor publice.

Intensitatea și profilul acestor efecte a variat semnificativ pe perioada 1991-1996, reflectând diferențele în condițiile inițiale și natura strategiilor urmărite la acel moment. Cu toate acestea implicațiile macroeconomice asupra sectorului social s-au făcut resimțite în special la:

- *Utilizarea forței de muncă.* Pe parcursul anilor 1991-1996 s-a aprofundat tendința de reducere a numărului total de angajați în economia națională (-30%), fiind mai pronunțată în sectorul public (-50%). Reducerea forței de muncă s-a produs practic în toate sectoarele de activitate. În același timp s-a manifestat procesul de creștere a numărului de angajați în sectorul privat (+18%) și cel informal (+10%). Ultimele 2 sectoare încorporează în prezent cca 14 % din totalul populației active. Capacitatea joasă a unităților economice de a absorbi forța de muncă îi impune pe lucrători să întreprindă acțiuni disperate în căutarea unui loc de muncă. Astfel, 85% din cei disponibilizați se angajează în comerțul neorganizat, economia tenebră sau sectorul informal. Doar unul din 10 se adresează oficiilor forței de muncă. Astfel, la începutul anului 1997 erau înregistrați ca șomeri 23.4 mii persoane (1.8% din populația activă). În același timp șomajul ascuns care cuprinde cca 235 mii persoane camuflează situația reală și reduce efectele de restructurare a personalului întreprinderilor. Se răspândește fenomenul migrației spontane de muncă. Mulți muncitori pleacă din inițiativă proprie la lucru peste hotarele republicii (în special în Grecia, Israel, Germania, Rusia) fără a fi asigurați contra unor eventuale riscuri de muncă.

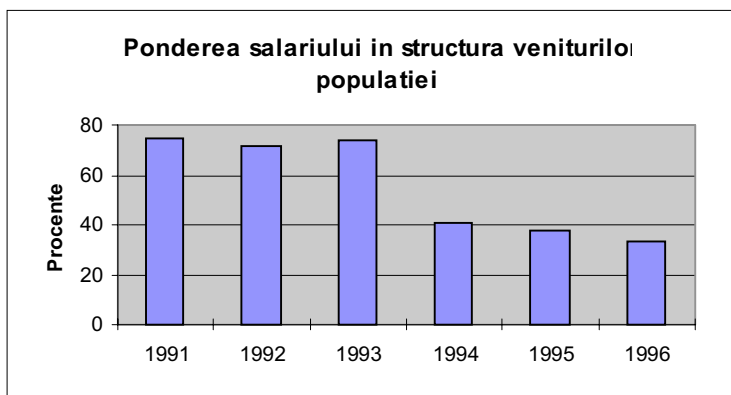

la 48%.

- *Nivelul de trai al populației.* Majorările frecvente ale salariilor, pensiilor ș.a. retribuiri nominale întreprinse în ultima vreme nu au reușit să contrabalanseze efectele negative ale inflației și liberalizării prețurilor. În rezultat veniturile reale ale populației au diminuat dramatic. Dacă în 1993 salariul mediu al unui angajat în economia națională acoperea 63.6% din bugetul minim de consum, apoi în a.1996 ponderea lui s-a redus până

- *Erodarea salariilor ca sursă principală a veniturilor.* În anul 1996 cota salariului în structura veniturilor bănești ale populației a constituit doar 33.2% față de 74.5% în 1993. Aceste schimbări reflectă problema restanțelor la salarii (360 milioane lei la 1.01.97), eschivarea de la achitarea taxelor a persoanelor angajate în sectorul privat și cel neformal, precum și achitarea salariilor în natură, ponderea cărora este în continuă creștere.

- *Consumul populației este deformat* ca urmare a declinului veniturilor reale ale populației. Actualmente oameni sunt nevoiți să cheltuiască aproximativ de 5 ori mai mult pentru alimentație ca în

1993, alocând în acest scop 56% din bugetul familial. În același timp consumul alimentelor în expresie naturală a căzut în mediu cu 40%. Această micșorare s-a răsfrânt practic asupra tuturor produselor alimentare de bază, exceptând doar cartofii (+15%) și produsele de panificație (+3%).

Salariul mediu lunar și bugetul minim de consum

	1993	1994	1995	1996
Salariul mediu lunar, lei	31.2	108.4	141.8	186
Bugetul minim de consum, lei	49	271	311	388
Ponderea salariului mediu în bugetul minim de consum, %	63.6	40	47	48

- *Reducerea subvențiilor bugetare* la produsele alimentare de bază, cum ar fi pâinea și laptele, la fel și la serviciile comunale și transportul public au afectat dureros standardele de viață ale grupurilor sociale cu venituri joase. Fiind consumatorii principali ai acestor bunuri și servicii, păturile vulnerabile au primit o recompensă net interioară majorării prețurilor, suportând și în continuare povara costurilor sociale.

- *Fenomenul sărăciei* pe parcursul ultimilor 4-5 ani a început să capete proporții tot mai mari. Conform unor estimări sociologice circa 3/4 din populație este clasată sub bugetul minim de consum. Numai 5.5% din populație are câștig în limita bugetului minim de consum în timp ce 60% din lucrătorii angajați în economia națională câștigă doar 46% din minimumul de subzistență. Aproape 135 mii persoane au venitul lunar mai jos de 18 lei. Ca rezultat se aprofundează dispersarea socială a populației. Dacă în 1993 raportul dintre veniturile celor mai bogate și celor mai sărace persoane era de 1:7, în 1996 această disproporție a constituit 1:11 (în mediu pe țările OECD acest coeficient este de 1:5).

Rezultatul final al costurilor sociale înalte și implicațiilor macroeconomice îl constituie deteriorarea genofondului și a potențialului uman. Pe parcursul anilor 1990 rata mortalității a crescut cu 15% în timp ce natalitatea s-a micșorat dramatic (-27%). Ca urmare sporul natural al populației în 1996 a fost de 0.5 la 1000 persoane, înregistrând cea mai mică cotă din perioada postbelică. Durata medie a vieții a căzut până la 65.1 ani, fiind chiar mai joasă ca cea înregistrată în anul 1959 de 68.1ani. Astfel, republica se transformă treptat într-un stat cu genofondul deteriorat, când numărul celor decedați depășește numărul celor născuți, iar rata de îmbătrânire a populației este net superioară ratei de întinerire. Ca rezultat numărul absolut al populației scade, ceea ce de facto se observă astăzi în Moldova.

Situația demografică în Moldova.

Indicatori	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Total populația, mln.pers.	4.3663	4.3591	4.3478	4.3527	4.3479	4.3190
Coef. natalității (la 1000 pers.)	16.5	16.0	15.2	14.3	13.0	12.1
Rata mortalității (la 1000 pers.)	10.5	10.2	10.7	11.8	12.1	11.6
Sporul natural (la 1000 pers.)	6.0	5.8	4.5	2.5	0.9	0.5
Mortalitatea infantilă (la 1000 noi născuți)	19.4	19.9	20.3	20.8	21.2	19.1
Născuți, mii pers.	69.7				56.4	52.4
Decedați, mii pers.	44.5				53.0	50.2
Durata medie a vieții, ani	67.7		67.6	66.0	65.7	65.1

Sistemul Protecției Sociale în Moldova rămâne a fi și în continuare centralizat cu o structură rigidă și management ineficient. Intenționând să acopere o gamă cât mai largă de costuri sociale, protecția socială își asumă în așa mod angajamente enorme fără a dispune de o acoperire financiară adecvată. Conform unor estimări preliminare, asigurarea financiară a programelor sociale alcătuiește doar 2/3 din volumul necesar de resurse. În asemenea condiții acțiunile întreprinse poartă caracter fragmentar, sunt lipsite de coerență și au o eficiență redusă. În mediu pe republică beneficiile sociale compensează aproximativ 20 la sută din povara reformelor economice. Efectele programelor sociale în majoritatea cazurilor nu aliniază situația oamenilor, întrucât măsurile întreprinse sunt pasive și nu anticipă consecințele reformelor la nivel macro și micro. În fond, natura sistemului Protecției Sociale din Moldova reflectă originea pe care și-o trage de la fostul sistem sovietic de securitate socială. Cu aceleași probleme se confruntă și sistemele protecției sociale din majoritatea statelor CSI, ceea ce de fapt este semnificativ pentru succesori ex-URSS.

Protecția Socială în Moldova furnizează o largă gamă de beneficii prin intermediul următoarelor sectoare /ramuri:

- asigurarea cu pensii;
- indemnizații și compensații familiilor cu mulți copii și persoanelor cu venituri joase;
- asistența socială;
- asigurarea șomerilor.

Finanțarea programelor de protecție sociale este efectuată din 3 surse: *contribuția obligatorie a agenților economice* (30% din fondul de remunerare pe anul 1997), *contribuția salariaților* de 1% și alocații ocazionale din *bugetul de stat*. Ponderea acestor surse în totalul veniturilor bugetului asigurărilor sociale pe în ultimii 2 ani este următoarea:

	1996	1997
Agenții economici	87.7	72.5
Bugetul de stat și local	7	25
Salariații	2.5	2.5
Alte surse (granturi, împrumuturi, credite, ajutoare umanitare)	2.8	–

Asigurarea cu pensii constituie elementul principal al protecției sociale. Circa 87% din bugetul asigurărilor sociale se consumă pentru achitarea pensiilor. În diverse scheme de pensionare sunt cuprinși cca 755 mii pers., marea majoritate a cărora sînt pensionari pentru limita de vîrstă (562.7 mii pers). Mărimea medie a pensiei a fost în 1996 de 78 lei, ceea ce a constituit doar 42% din salariul mediu pe republică. Spre comparație: în 1993 acest coraport a fost de 60%.

Problema majoră cu care se confruntă în prezent sistemul de pensionare este insuficiența mijloacelor financiare. Ca urmare a neachitării la timp de către agenții economici a taxelor sociale, datoriile către pensionari la începutul anului 1997 au însumat 324.1 mln. lei (echivalentul restanțelor pe 4-5 luni).

Datoriile debitoare și Creditoare ale Fondului Social (mln. lei).

	La 1.01.1995	La 1.01.96	La 1.01.97
Datoria agenților economici	175.2	313.2	572
În % față de venitul total	30	48	56
Datoria Fondului Social-total inclusiv la:	42.1	175	404.1
plata pensiilor	30.1	128	324.1
plata compensațiilor	12	47	80
În % față de cheltuielile totale	10	27	31

Aceste restanțe reflectă reducerea continuă a bugetului asigurărilor sociale și transferarea responsabilității pentru aceste plăți Fondului Social fără o acoperire respectivă cu resurse financiare. În scopul atenuării parțiale a problemei restanțelor sociale, în 1996 s-a practicat achitarea pensiilor cu marfă și produse. Circa 20% din numărul total al pensionarilor au primit pensie în natură în sumă de 109.4 milioane lei (preponderent zahăr, ulei vegetal și mărfuri de uz casnic).

Indemnizațiile și compensațiile constituie probabil cea mai sofisticată și controversată ramură a protecției sociale. Oferind o largă gamă de beneficii sociale fără un suport financiar suficient, efectul lor rămâne a fi și în continuare foarte scăzut. Diapazonul compensațiilor variază între 1-13 lei, ceea ce practic este nul în comparație cu costurile pe care le suportă familiile cu venituri joase. Cu toate acestea în 1996 au fost alocate 178 milioane lei pentru achitarea indemnizațiilor și compensațiilor păturilor social vulnerabile.

Asistența socială este oferită prin două metode: instituțională și la domiciliu. Asistența instituționalizată este furnizată prin intermediul a 10 instituții sociale (case pentru bătrâni, aziluri, școli speciale pentru copiii cu deficiențe fizice și mintale, sanatorii). Anual beneficiază de serviciile lor circa 2400 persoane. Aceste persoane sunt deserviți deplin de către stat (hrana, îngrijirea medicală ș.a.). Suportul financiar este acordat de către bugetul de stat.

Asistența socială la domiciliu este acordată de către 1930 lucrători sociali distribuiți în fiecare raion. În 1996 ei au acordat servicii sociale la 17.2 mii bătrâni solitari și persoane invalide de gradul I și II. Lor li s-au furnizat produse alimentare, mese calde, medicamente, precum și facilități la procurarea lemnelor de foc, asistenței medicale, serviciilor comunale ș.a. Cheltuielile totale au însumat 2.5 milioane lei acoperite integral din bugetele locale.

Bătrânii și invalizii beneficiază în continuare de mijloace speciale de locomoție, proteze și articole de ortopedie. Ei primesc aceste bunuri gratis sau în condiții favorabile (depinde de gradul de invaliditate). Pensionarii invalizi și copii invalizi sub 16 ani sânt în drept să primească fotolii-cărucioare sau cărucioare motorizate fără plată. În 1996 în acest scop au fost alocate 5.2 milioane lei din cele 14 milioane lei solicitate. Invalizii de război și de muncă beneficiază de dreptul de a primi automobile specializate gratis sau în condiții privilegiate (cu reduceri esențiale de preț). Fondurile pentru aceste scopuri sânt alocate din bugetul de stat. În 1994-1996 au fost alocate 179.2 milioane lei ceea ce acoperă doar 7% din cereri.

Persoanele vulnerabile adițional la beneficiile pe care le primesc din fondul social (pensii, compensații, indemnizații) sânt în drept să primească și ajutoare sociale acordate de fondul de asistență socială a populației. Pe parcursul anului 1996 aproape 345 mii persoane (pensionari solitari peste 75 ani, invalizi, familii cu mulți copii) au primit ajutoare în bani și obiecte în sumă de 8.7 milioane lei.

Asigurarea șomerilor reprezintă mai degrabă o verigă nouă în sistemul de protecție socială a populației. Având oficial înregistrați ca șomeri doar 23.4 mii persoane (1.8% din populația activă), cheltuielile pentru aceste scopuri evident au fost joase - în jurul de 1% din cheltuielile totale ale fondului social pe anul 1996. Cu toate acestea, programele de protecție socială a șomerilor necesită deja o bază financiară durabilă, anticipând reduceri în masă ale lucrătorilor în legătură cu aprofundarea reformei agrare, restructurarea întreprinderilor, privatizarea unor sectoare ale infrastructurii (comunicațiile, energetica, transportul auto).

Considerații și Opțiuni Pentru Reformarea Sistemului Social. Sistemul Protecției Sociale în Moldova este bazat preponderent pe finanțare publică și administrare rigidă centralizată. Ineficiența lui s-a manifestat vădit pe parcursul ultimilor ani când restanțele la pensii, compensații

și indemnizații au depășit cota de 30% din totalul bugetului asigurărilor sociale. Este evident că sistemul protecției sociale necesită reformare profundă.

Considerentele ce implică iminența reorganizării sistemului social sânt următoarele:

- dezechilibrul enorm între angajamentele sociale exagerate ale statului și posibilitățile sale financiare mici;
- povara grea a taxelor sociale suportate de agenții economici care în fond stimulează evaziunea fiscală și creșterea datoriilor debitoare ale fondului social;
- dispersia largă a beneficiilor sociale lipsită de coerența și însoțită de un randament redus;
- distribuția irațională a fondurilor sociale ce nu permite de a canaliza resursele limitate la protecția celor mai vulnerabile pături sociale;
- structura și managementul sistemului protecției sociale sunt rigide, demodate și ineficiente;
- costurile operaționale și cele de regie sunt mari.

Opțiunile reformării sistemului de protecție socială pot fi clasificate în două mari grupuri:

i) *acțiuni urgente (pe termen scurt)* ce au ca scop lichidarea restanțelor la pensii, salarii, indemnizații și compensații. În acest sens activitățile vor fi direcționate spre:

- lichidarea datoriilor debitoare ale fondului social prin întărirea disciplinei de colectare a taxelor sociale;
- achitarea la timp a pensiilor, salariilor și indemnizațiilor curente;
- reducerea treptată a restanțelor la salarii, pensii și compensații acumulate pe parcursul ultimilor 2 ani;
- aplicarea metodei “means-testing” pentru a focaliza eforturile la protejarea păturilor defavorizate (target groups);
- reducerea numărului de beneficii sociale cu caracter privilegiat;
- reducerea cheltuielilor de regie prin sporirea gradului de operaționalizare și de-centralizare a managementului social.

ii) *acțiuni pe termen mediu* au ca scop ajustarea sistemului de protecție socială la principiile economiei de piață. Acțiunile vor fi îndreptate spre:

- redistribuirea poverii financiare, reducând treptat taxele suportate de către agenții economici și măbind contribuțiile suportate de către angajați;
- diversificarea sistemului social punând în aplicare scheme private și complementare suportate de către beneficiari;
- introducerea sistemului de evidență personalizată a contribuțiilor sociale;
- elaborarea cadrului legislativ respectiv pentru punerea în aplicare a fondurilor private de pensii, schemelor de asigurare socială benevolă și acordarea serviciilor sociale contra bani;
- majorarea eșalonată a vârstei de pensionare.

Problemele acumulate în sfera socială sunt atât de mari, încât tergiversarea ulterioară a soluționării lor poate periclita succesul reformelor în ansamblu și le poate lipsi de încrederea și susținerea majorității populației.

5. Analiza comparativă: Moldova și alte țări în tranziție

Productivitatea și factorii naturali ai Moldovei, poziția sa geopolitică (situându-se la răscrucea Balcanilor, în regiunea Mării Negre și CSI) au determinat, în general, atât problemele curente cu care se confruntă țara, cât și perspectivele de soluționare a lor. În materie de “economie în tranziție”, Moldova este atribuită regiunii Europei de Sud-est, ce include 9 țări: Slovenia, Croația, Serbia, Bosnia și Herțegovina, România, Bulgaria și Moldova.

Majoritatea acestor țări fac parte din Comunitatea regională a statelor bazinului Mării Negre, iar Moldova, unica din ele, este membră a Uniunii Economice a CSI, căreia îi revin 60.9% din importurile țării și 68.2% din exporturi.

În regiunea Europei de Sud-est, cu excepția țărilor activ reformatoare, ca Slovenia și celor ce rămân în urmă, ca Bulgaria și Albania, majoritatea sunt țări care au ajuns la aceeași etapă în soluționarea problemelor din domeniile: bancar și financiar, reformei proprietății, restructurării întreprinderilor, creării unui suport competitiv și legislativ al reformelor.

Astfel, conform clasificării elaborate de BERD (Raportul de Tranziție 1996), Moldova deține locul 11 dintre cele 25 țări cu economii în tranziție din Europa Centrală și de Est și CSI, (vezi tabela respectivă în Anexă), iar în Europa de Sud-est ea este situația după Slovenia și Croația.

Progresul în tranziție în Europa de Sud-est:

Țara	Privatizarea întreprinderilor				Piețele și comerțul			Instituțiile financiare		Reforma legislat.	Total
	Ponderea sectorului privat în PIB, %	Mare	Mică	Restructurarea	Liberalizarea prețurilor	Comerțul și regimul valutară	Politica de concurență	Reforma bancară și liberalizarea ratei dobânzii	Piețele hârtiilor de valoare și instituțiile non-bancare	Actele normative ce reglementează investițiile	
Albania	75	2	4	2	3	4	2	2	3	3	24
Bulgaria	45	2	3	2	2	4	2	2	4	4	23
Croația	50	3	4	3	3	4	2	3	4	4	28
Macedonia	50	3	4	2	3	4	1	3	3	3	24
Moldova	40	3	3	2	3	4	2	2	3	3	24
România	60	3	3	2	3	3	1	3	3	3	23
Slovenia	45	3	4	3	3	4	2	3	3	3	29

Factorul comun pentru Moldova și alte țări în tranziție este că toate, prin intermediul statului reprezentat de autoritățile legislative și executive, au creat cadrul juridic necesar pentru economia în tranziție, care constă din 5 elemente principale:

- definirea și protejarea drepturilor de proprietate;
- relațiile de contract;
- ordinea inițierii și încheierii activităților economice;
- asigurarea unui mediu competitiv;
- modalitățile formării instituțiilor de piață specifice perioadei de tranziție.

Mai puțin reușită, comparativ cu “țările reformatoare”, a fost aplicarea în practică a legilor, în special în domeniul protecției drepturilor de proprietate, reglementării anti-monopoliste, relațiilor

de contract, modalităților de lichidare, falimentare. Întârzierea îndelungată a fost atribuită introducerii noului Cod Civil, care pentru celelalte țări din regiune reprezintă deja o realizare.

Avantajele pentru Moldova rezidă în caracterul deschis al economiei, privatizarea în masă efectuată rapid, reforma sectorului bancar și circulației monetare, liberalizarea activității de antreprenariat. Mai târziu decât în alte țări din regiune, Moldova a lansat programul de restructurare a întreprinderilor, reforma bugetară și combaterea criminalității în economie.

O atenție specială, luând în considerație particularitățile structurii economiei și demografice, trebuie acordată reformei agrare și reformei sociale (a pensiilor).

Printre țările ex-sovietice, în ceea ce privește conținutul și profunzimea reformelor de piață, Moldova este situată după Țările Baltice și Armenia. Cu toate acestea, rezultatele economice și sociale ale acestor reforme necesită a fi ameliorate.

În diverse clasificatoare internaționale ale țărilor în tranziție, în ceea ce privește tendințele economiei, riscurile etc., prognozele pe anul 1997 pentru Moldova sunt, în general, pozitive. Astfel PlanEcon Review prognozează pentru Moldova o creștere a PIB-ului de 5.7% în 1997, fiind însă compensată prin deteriorarea balanței comerciale cu aproximativ 324.7 milioane dolari, și balanța datoriilor și plăților (către non-CSI) – cu 230 milioane dolari.

În clasificarea riscului țărilor, efectuată de Euromoney, Moldova este plasată pe poziția 104 din 160 țări ale lumii, urmând alte țări din Europa de Est (cu excepția Albaniei), dar fiind înaintea Ucrainei, Belarusiei și majorității țărilor CSI (Euromoney, sept. 1996).

6. Problemele-cheie ale dezvoltării în continuare

Pericolele pentru interesele naționale

Conform programului Președintelui **P. Lucinschi**, “Stabilitate, ordine, bunăstare” (decembrie 1996) au fost determinate următoarele obiective:

- **întărirea capacității statului și restabilirea integrității țării;**
- **intensificarea reformei în economia națională și sectorul social;**
- **menținerea securității naționale și întărirea unității civile și ordinii de drept.**

În conformitatea cu obiectivele menționate, programul guvernamental al d-lui **I. Ciubuc** (ianuarie 1997) a determinat următoarele priorități în sfera economică pentru perioada imediat următoare:

- **depășirea crizei bugetare**, formarea economiilor interne și atragerea investițiilor străine în scopul restructurării structurale a economiei;
- stoparea declinului nivelului de viață a populației, **reforma sectorului social**, adaptarea sistemului de protecției sociale la condițiile noi de piață.
- declararea pământului ca marfă și avansarea **reformei agrare**;
- demonopolizarea și **restructurarea complexului energetic**, micșorarea cotei consumului de energie din PIB;

- protecția drepturilor de proprietate, **majorarea eficienței economice a privatizării și administrării proprietății de stat, încurajarea antreprenoriatului.**

Politica economică actuală și reformele instituționale

În timpul reformelor din perioada 1991-1996 economia Moldovei a trecut prin 2 serii de schimbări:

- a) modificarea sistemică, în ceea ce privește apariția și stabilirea instituțiilor de piață cu activități economice;
- b) modificarea structurală, adică modificarea spontană a structurii PIB, industriei, sectorului agrar și prestării serviciilor.

Progresul obținut în transformarea sistemică este însoțit de criza economică. Practic va fi imposibil de a depăși criza utilizând mijloacele actuale de reglementare.

Pentru avansarea reformelor instituționale sânt necesare mai multe acțiuni hotărâte din partea Președinției, Parlamentului și Guvernului. Acesta devine și mai important, dat fiind epuizarea politicii de stabilizare financiară susținută prin mijloacele reglementării monetare. Astfel, problemele privind neachitarea plăților la întreprinderi nu pot fi soluționate de către guvern în lipsa procedurilor de falimentare, dat fiind gradul înalt al monopolismului în economie și a prezenței statului în sfera socială, etc.

Progresul în evoluția bazei juridice a economiei de piață a intrat în contradicție cu aplicarea în practică a legilor (contractelor) atât pe verticală (stat-antreprenor), cât și pe orizontală (între antreprenori).

Întrarea în vigoare a sistemului de contracte trebuie să devină funcția de prerogativa statului în economie. Slăbiciunea sistemului juridic amenință poziția statului, economiei și în mare măsură a populației.

Vacuumul proprietății, criza investiției

Blocajul în sectorul investițiilor este în special cauzat de caracterul nedefinit al relațiilor de proprietate, adică categoria de "proprietar real" abia începe să se formeze, statul abandonând sectorul investițiilor, iar capacitățile de investire ale sistemului financiar neguvernamental nefiind suficient stimulate.

În mod formal statul rămâne a fi principalul proprietar (sau co-proprietar) al întreprinderilor mari și practic, unicul deținător al finanțărilor sociale, însă el nu poate asigura nivelul precedent de finanțare a industriei, agriculturii și beneficiilor sociale.

De aceea în a doua jumătate a anilor 1990 exista un spațiu pentru privatizarea reală la scară largă în agricultură, industrie, energetică, precum și pentru reforma bugetară și reforma sectorului social.

Privatizarea fără bani (pe bonuri) nu mai este atractivă pentru populație. Se solicită privatizarea prin intermediul vânzării întreprinderilor, care ar avea drept scop menținerea balanței bugetului prin re-amplasarea veniturilor lui.

Principala dificultate constă în a atrage cumpărători pentru întreprinderile mari nerentabile (cu un număr prea mare de angajați), care au un rol strategic pentru republică, cum sunt de exemplu: complexul de prelucrare a tutunului, uzinele de producere a cimentului, un șir de întreprinderi de construcție a mașinilor și câteva din întreprinderile industriei ușoare. Din cauza necesității sporite de capital pentru co-finanțarea lor, investitorii străini ar putea deveni probabil principalii cumpărători ai acestor întreprinderi. Este necesar de elaborat mecanisme clare de vânzare, acordând posibilități egale atât pentru investitorii locali, cât și pentru cei din străinătate.

Principalul pericol pentru Moldova în perioada care a început constă în **tergiversarea proceselor de restructurare a economiei** (în sectorul agrar, în complexul energetic, în industrie și în sectorul social). De aceea este vital important ca începând cu anul 1997 schimbările structurale în Moldova să se producă în rezultatul unei politici bine-orientate, și nu sub forma unei adaptări spontane (adaptări negative) a economiei la politica actuală financiară și limitarea cererii.

Sistemul financiar se află într-o încordare maximală. Procesul dificil de adaptare a agenților economici către o inflație joasă și profitabilitate s-a tergiversat prea mult. Unica ieșire rezidă în aprofundarea reformelor instituționale și promovarea unor măsuri energice de restructurare a întreprinderilor și ramurilor.

În afară de riscurile structurale, în condițiile Moldovei soluționarea **problemei regionale** acute a Transnistriei (separatismul) este iminentă, în acest teritoriu conținându-se 30% din potențialul de producere a țării. Restaurarea complexului economic teritorial va implica necesitatea introducerii modificărilor în metodică și resursele acordate acestei regiuni.

În încheiere, e de menționat faptul, că procesul de reformare a economiei în tranziție este încă foarte dureros. De aceea, luând în considerație experiența pozitivă a anilor 1994-1995, când eforturile coordonate ale Președinției, Parlamentului și Guvernului au asigurat accelerarea reformelor în mijlocul ciclului electoral, o importanță vitală capătă crearea condițiilor esențiale juridice, economice și organizaționale, astfel ca următorul **ciclu de stabilitate politică** (după 1997) să asigure avansarea în continuare a țării în ceea ce privește restructurarea economiei și soluționarea problemelor sociale.

Luând în considerație aceste circumstanțe, este vital important ca în 1997, concomitent cu rezolvarea problemelor curente (cea mai acută – reducerea restanțelor la pensii și salarii), de a demonstra o voință politică și efectuate acțiuni practice ce ar crea o bază a dezvoltării durabile a economiei naționale.

7. Anexe

1. Tabelă: Indicatorii macroeconomici de bază ai Moldovei
2. Tabelă: Evoluția PIB-ului
3. Diagramă: Evoluția PIB-ului
4. Diagramă: PIB pe cap de locuitor
5. Tabele: Estimarea ponderii sectorului privat în PIB
Ponderea deficitului/surplusului bugetului de stat în cheltuielile bugetului
6. Tabele: Rata inflației
Cursul oficial de schimb al leului moldovenesc
7. Tabelă: Situația financiară a băncilor comerciale din Moldova
8. Tabelă: Structura bugetului asigurărilor sociale
9. Tabelă: Structura cheltuielilor cu caracter social
10. Tabelă: Serviciile acordate de sistemul de protecție socială a Moldovei
11. Tabele: Structura veniturilor populației
Impozitele pentru Fondul Social
12. Tabelă: Progresul tranziției în Europa de Est, Țările Baltice și CSI
13. Diagramă: Rating-ul Moody's

INDICATORII MACROECONOMICI DE BAZA AI MOLDOVEI

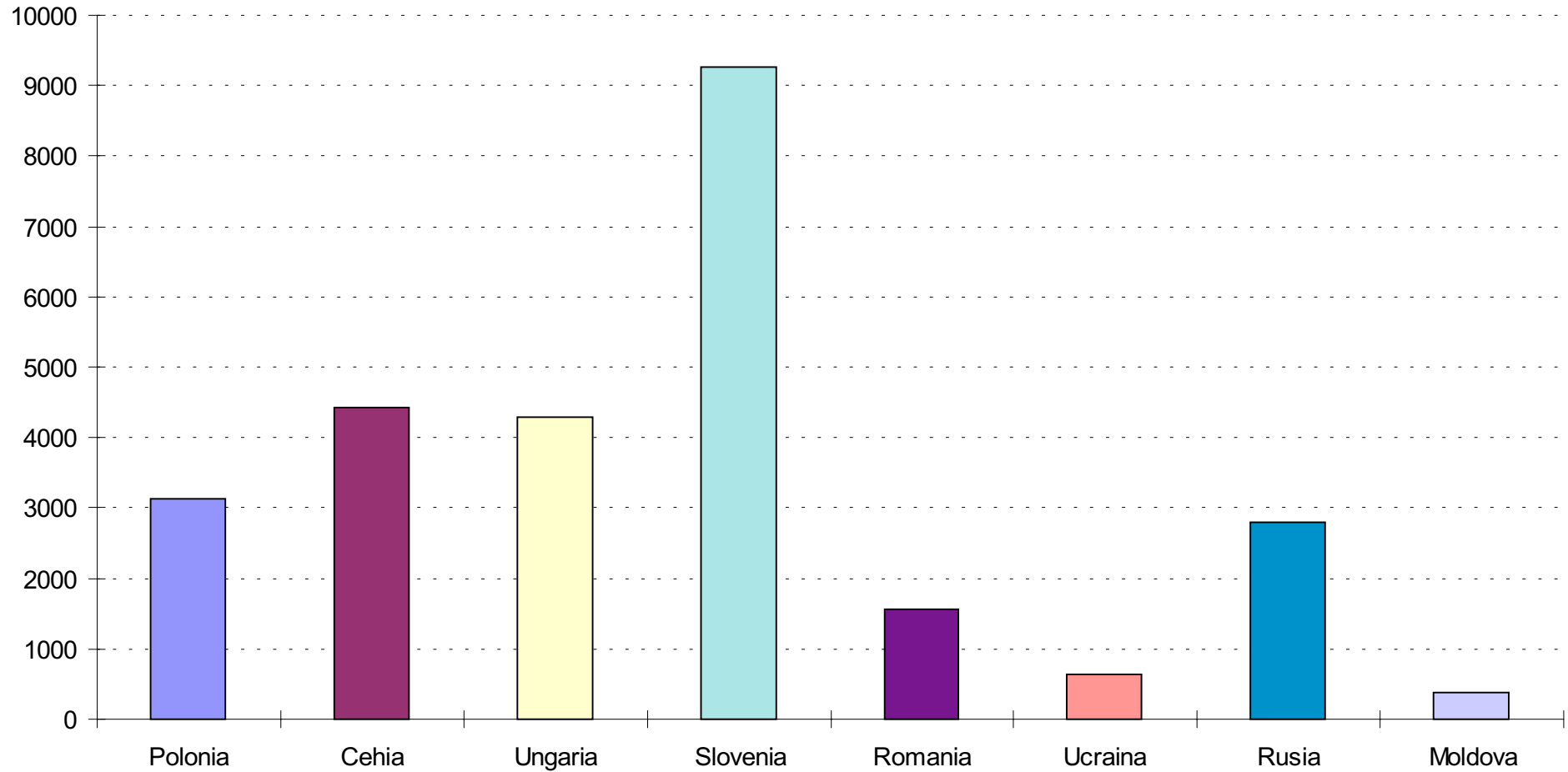
	unitati	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. Produsul intern brut	milioane lei	25.9	191.9	2210.4	5780.2	7636.2	9000
1.1. Cresterea anuala (descresterea -)	%	-17.5	-29	-1.21	-31.2	-3	-8
1.2. PIB pe cap de locuitor	lei	5.9	44.1	508.1	1328.7	1755	2076.4
2. Productia industriala	%	-11.1	27.1	0.3	-27.7	-6	-8.5
2.1. Preturile medii anuale-vanzari en-gros	%		1210.9	1079	884	53.7	30
2.2. Productivitatea muncii	%	1	14.6	12.5	-19	5.5	1
3. Productia agricola	%	-10.1	-16.4	9.9	-24.3	4	-13
4. Comertul interior							
4.1. Volumul vanzarilor cu amanuntul	milioane lei	11	47.3	432	1363.2	1675.2	1892.7
"-proprietatea de stat	milioane lei	6.4	28.8	234.7	712	741.2	416.4
"-proprietatea privata	milioane lei	4.6	18.5	197.3	651.2	858	1211.3
4.2. Servicii prestate populatiei	milioane lei	1.2	5.8	69.9	423.6	597.3	740
"- proprietatea de stat	milioane lei				355.5	479.3	525
"-proprietatea privata	milioane lei				61.3	79.1	111
5. Comertul exterior							
5.1. Export (FOB) - total	milioane USD		470	483	565.4	745.5	804.2
5.2. Import (CIF) - total			640	628	659	840.7	1071.7
5.3. Balanta			-170	-145	-94.9	-95.2	-267.5
5.4. Nivelul de acoperire (exp.asupra imp.)	%		73.4	76.9	85.8	88.7	74.3
6. Balanta contului curent	milioane USD		-164.9	-155.7	-82.0	-115	-245.1
6.1. % de la PIB	%		0.0	-11.3	-5.8	-6.8	-12.5
7. Produsul material nominal net	milioane lei	18.8	166.9	1690	4583	5810.5	
7.1. Produsul material real net	milioane lei	7.7	13.4	162.6	1152.6	4399.7	
8. Bugetul de stat (surplus/deficit)	%			-7.6	-5.9	-5.9	-10
8.1. Venituri	%			20.4	30.4	31.4	28.1
8.2. Cheltuieli	%			28	36.3	37.3	38.1
9. Inflatia							
"-la sfarsitul perioadei	%		1780.4	2705.7	104.6	23.8	15.1
"-media anuala	%		1108.7	1183.7	487	30	14.2
10. Rata de refinantare a BNM	%			245	42	21	18
11. Stocul monetar (M3)							
"- la sfirsitul perioadei	milioane lei	18.2	83.4	349.2	753.2	1243.8	1402.7
"- cresterea medie lunara	milioane lei		5.4	22.2	33.7	40.1	
12. Viteza circulatiei monetare, anual							
"- la sfarsitul perioadei	Nr. vanzari	1.4	2.3	6.3	7.7	6.2	6.8
13. Activele externe nete	milioane lei		-7.2	41.5	197.9	285.5	270.8
14. Rata de schimb							
13.1. Media anuala	lei/USD			1.6	4.1	4.5	4.6
13.2. La sfarsitul perioadei	lei/USD		0.4	3.6	4.3	4.5	4.7
15. Populatia - total (la inceputul perioadei)	milioane pers.	4366	4359.1	4347.8	4352.7	4347.9	4334.4
16. Numarul somerilor inregistrati	mii	0.1	15.0	14.1	20.6	24.5	23.4

Evoluția PIB-ului (1990 =100%)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*	1998*	1999*	2000*
Polonia	100	92.4	90	93.4	98.3	105.2	111.5				
Republica Ceha	100	85.8	80.1	79.9	82	86.1	91.3				
Ungaria	100	88.1	84.3	82.4	84.9	86.6	88.3				
Slovenia	100	91.9	86.9	88	92.4	97	101.9				
România	100	87.1	75.3	76.1	78.7	84.2	90.1				
Ucraina	100	88	73.1	59.9	45.2	39.8	39				
Rusia	100	87.1	70.9	62.4	53.1	51	53.5				
Moldova	100	82.5	58.6	57.9	39.8	38.5	35.4	36.5	38.3	40.2	42.2

* Nota: Estimat la 5% procente creștere pe an

PIB pe cap de locuitor, dolari SUA *

* La sfars. 1995

Estimarea ponderii sectorului privat in PIB, %

	1994	1995	1996
Polonia	55	55	60
Cehia	65	70	75
Ungaria	65	70	73
Rusia	40	55	60
Romania	35	45	50
Ucraina	20	35	40
Moldova	15	30	40

Ponderea deficitului/surplusului bugetului de stat in cheltuielile bugetului, %

	1994	1995	1996
Polonia	-8.3	-8.2	
Cehia	2.7	1.7	
Ungaria	-15.8	-7.7	
Slovenia	-0.5	-3.6	
Romania	-18.9	-18.6	
Bulgaria	-20.3	-22.7	
Rusia	-7	-25.9	-8.9*
Moldova	-15.7	-15.7	-26.3

* Prima jumătate a anului

Rata inflatiei (1993-1997), %	
Luna	Inflatia lunara
ăi.93	59.2
ia.94	18.9
oia.94	21.6
erd.94	10
rd.94	5
ere.94	2.7
cti.94	2.7
cte.94	2.2
raa.94	-0.1
ni.94	2.5
ien.94	4.2
ii.94	3.5
ai.94	2.9
ia.95	2.9
oia.95	2.3
erd.95	0.7
rd.95	0.6
ere.95	0.4
cti.95	0.2
cte.95	0.2
raa.95	0.2
ni.95	2.6
ien.95	2.7
ii.95	6
ai.95	2.9
ia.96	3.5
oia.96	2.5
erd.96	1.1
rd.96	1.1
ere.96	0.8
cti.96	0.1
cte.96	0.1
raa.96	-0.3
ni.96	1.5
ien.96	1.6
ii.96	1.4
ai.96	0.8
ia.97	1.9
oia.97	1.4

Cursul de schimb oficial MDL/1USD	
Luna	Cursul mediu lunar
ăi.93	3.7161
ia.94	3.6660
oia.94	3.8493
erd.94	3.9260
rd.94	4.0613
ere.94	4.0670
cti.94	4.0672
cte.94	4.0570
raa.94	4.1427
ni.94	4.2101
ien.94	4.2304
ii.94	4.2433
ai.94	4.2701
ia.95	4.3257
oia.95	4.3834
erd.95	4.4154
rd.95	4.4866
ere.95	4.5393
cti.95	4.5567
cte.95	4.5346
raa.95	4.5332
ni.95	4.5342
ien.95	4.5355
ii.95	4.5652
ai.95	4.5299
ia.96	4.5295
oia.96	4.5556
erd.96	4.5443
rd.96	4.5537
ere.96	4.5920
cti.96	4.6361
cte.96	4.6506
raa.96	4.6121
ni.96	4.6297
ien.96	4.6067
ii.96	4.6522
ai.96	4.6683
ia.97	4.6650
oia.97	4.6760

Situatia financiara a bancilor comerciale din Moldova
la 1 ianuarie 1997 (mii lei) *

<i>Banca</i>	<i>Suma pe bilant</i>	<i>Cotizatiile fondatorilor</i>	<i>Capitalul total</i>	<i>Actiunile lichide</i>	<i>Datoria pe imprumuturi</i>
Bancosind	55688.2	7667.5	7263.6	8507.3	48652.4
Comertbank	24758.6	8000.0	9121.8	8994.6	19354.1
Banca Sociala	506871.2	16000.0	39383.0	33523.7	177270.9
Victoriabank	124777.9	7000.0	18614.5	46387.2	53415.7
Moldova–Agroindbank	742613.0	40000.0	142191.4	95962.0	315987.1
Mobiasbanca	140335.3	10650.0	20838.4	89424.7	35377.9
Banca de Economii	360665.8	15000.0	32130.5	34796.4	143175.4
Moldindconbank	385214.4	15000.0	30656.3	24975.7	167712.4
Petrolbank	158782.0	43500.0	51114.0	56352.7	66160.0
Oguzbank	60285.2	10000.0	12219.6	18705.5	29810.1
Unibank	16872.0	4484.4	8872.1	4799.0	4948.9
Banca de Finante si Comert	48486.6	7001.4	9269.2	25495.8	20093.6
Moldova Nord Bank	5456.9	4351.5	4434.3	326.3	4583.2
Sucursala BankCoop	71998.8	8837.8	9592.0	29144.0	58284.0
Eximbank	66485.9	9160.0	9711.7	34396.1	19189.5
Vias	28629.1	8160.0	8519.2	5697.4	20744.5
Bucuria-banca	6253.5	3966.5	4048.9	4649.5	5304.6
Investprivatbank	58539.6	8500.0	8745.4	15762.3	40012.1
Universalbank	53159.9	12000.0	14960.0	23131.8	28642.8
Guinea	36108.1	4052.0	4467.9	17532.7	14491.0
IBID-MB	16237.3	9120.0	9321.8	5085.5	10597.1
Total	2968219.2	252451.1	455475.4	583650.2	1283807.3

* Fara filiale

Structura Bugetului Asigurărilor Sociale

(milioane lei)

	1996		1997
	Buget	Efectiv	Proiect
Fondul de pensii			
<i>Venituri, total</i>	913.5	668.8	859.2
inclusiv:			
cote de asigurare sociala	708.1	472.2	596.7
alocații din buget	75.3	23.5	262.5
<i>Cheltuieli, total</i>	934.5	590.1	859.2
inclusiv:			
pensii pentru limita de vârstă	634.4	456.5	700.5
pensii militarilor	7.4	7.8	10.2
pensii sociale	21.3	16.4	23.2
Fondul de Protecție a Familiilor si Copiilor			
<i>Venituri, total</i>	108.5	11.7	92.4
cote de asigurare sociala	108.5	11.7	92.4
alocații din buget	-	-	-
<i>Cheltuieli, total</i>	108.5	29.5	92.4
inclusiv:			
indemnizații pentru copii până la 1,5 ani	19.7	11.7	27.2
compensații pentru copii de la 1,5 - 16 ani	25.3	13.9	36.1
compensații pentru copii din familii numeroase	2.1	2.8	23.7
Fondul de asigurări sociale			
<i>Venituri, total</i>	95.1	95.9	82.1
cote de asigurări sociale	95.1	95.9	82.1
<i>Cheltuieli, total</i>	96.3	94.3	82.1
inclusiv:			
indemnizații pentru incapacitate temporara de munca	53.1	56.2	54.3
indemnizații pentru sarcina si leuzie	12.5	11.7	12.1
cheltuieli pentru tratament si odihna sanatoriala	22.7	22.1	10
Fondul de șomaj			
<i>Venituri, total</i>	22.9	7.4	18
cote de asigurări sociale	22.9	7.4	18
<i>Cheltuieli, total</i>	22.9	7.4	18
inclusiv:			
indemnizații de șomaj	10.4	3.7	7.8
recalificarea șomerilor	8.7	1.4	4.2

Structura cheltuielilor cu caracter social

	1992	1993	1994	1995	1996	1997 proiect
I. Cheltuieli sociale - in total						
mln. lei	225.4	305.6	967.2	1188	1401	1426
in % de la toate chelt.bugetare	47.7	60.9	55.5	45	51.5	47.5
in % de la PIB	13.2	13.8	16.4	15.6	13.5	12.1
II. Învățământ						
mln. lei	14.9	133.3	408.9	566.8	658.4	660
% de la toate chelt. sociale	58.7	43.6	42.3	47.7	47	46.3
% de la PIB	7.8	6	7.1	7.4	6.4	5.6
III. Medicina si cultura fizica						
mln. lei	7.2	81.6	294.5	374.9	470.7	485
% de la toate chelt. sociale	28.3	26.7	30.4	31.5	33.6	34
% de la PIB	3.8	3.7	5.1	4.9	4.6	4.1
IV. Cultura si mass media						
mln. lei	1.7	10.3	31.5	46.1	66.7	61.7
% de la toate chelt. sociale	6.7	3.4	3.3	3.9	4.8	4.3
% de la PIB	0.9	0.5	0.5	0.6	0.6	0.6
V. Asigurări sociale						
mln. lei	1.6	17.7	28.7	42.6	56.6	103.5
% de la toate chelt. sociale	6.2	5.8	3	3.3	4	7.3
% de la PIB	0.8	0.8	0.5	0.6	0.5	0.9

Serviciile acordate de sistemul de protecție sociala a Moldovei

	Beneficii	Nota
Fondul de pensii	<ul style="list-style-type: none"> • pensii pentru cei retragerea din câmpul muncii (din cauza vârstei, pierderea abilității, durata serviciului) • pensii sociale • pensii pentru persoanele handicapate • pensii militare (achitate din bugetul de stat) • compensații si indemnizații pentru pensionarii cu mulți copii • pentru tratamentele termale ale pensionarilor 	circa 87% din veniturile Fondului social sunt utilizate pentru Fondul de pensii
Fondul pentru familiei si copiilor	<ul style="list-style-type: none"> • graviditate si grija de bolnavi • nasterea copiilor • îngrijirea copiilor • indemnizații pentru mamele solitare 	
Fondul asigurărilor sociale	<ul style="list-style-type: none"> • pierdere temporara a capacitatii de munca • indemnizații pentru înmormântare • tratamentul medical in sanatorii sau centre de tratament pentru angajați si familiile lor • construcția si reconstrucția sanatoriilor si centrelor de tratament 	87% din veniturile Fondului social sunt utilizate de Fondul Asigurării sociale
Fondul pentru șomaj	<ul style="list-style-type: none"> • beneficii pentru șomeri • indemnizații de perfecționare a calificării pentru șomerii inregistrați 	1% rămas din veniturile Fondului social este utilizat de Fondul pentru șomaj
Bugetele de stat si locale	<ul style="list-style-type: none"> • pensii militare • menținerea instituțiilor sociale • subsidii pentru agenți energetici si subsidii de transport pentru persoanele handicapate • ocrotirea sanatatii (subsidii pentru medicamente pe categorii) 	262.5 milioane lei sunt alocați pentru aceste scopuri in 1997
Fondul de asistenta sociala	indemnizații anuale/ocasionale pentru: <ul style="list-style-type: none"> • pensionari • persons handicapate • familii cu mulți copii 	FAS este alimentat din 1% din profiturile persoanelor juridice, bugetul social si profiturile obținute din privatizare In 1996 suma totala administrata de FAS a alcatuit cca 10 milioane lei

Structura veniturilor populatiei (%)

	1993	1994	1995	1996
Total venituri	100	100	100	100
Salarii	74.5	40.6	37.7	33.4
Pensii, indemnizatii, burse	16.3	14	13.1	18.2
De la vanzarea prod.agric.	6.6	6.6	8.4	8.6
Alte venituri	2.6	27.6	23.9	-
Venituri din vanzarea valutei	0.4	11.1	16.4	19.6

Impozitele pentru Fondul social (procente din Fondul de remunerare)

	1991	1992	1992	1993	1994	1995	1996	1997
		Trim. 1	Trim. 2					Proiect
Persoane juridice indiferent de forma de proprietate	26	60	45	45	38	35	35	30
Agentii si organizatii bugetare	26	37	30	30	30	30	35	30

Progresul tranziției in Europa de Est, Tarile Baltice si CSI

	Ponderea sectorului privat in PIB	Privatizarea mare	Privatizarea mica	Restructura-rea intreprinderilor	Liberalizarea preturilor	Comerțul si regimul valutar	Politica de concurenta	Reforma bancara si liberalizarea ratelor de dobanda	Piețele hartiilor de valoare si insttit. fin. nebancaire	Extensiunea si eficienta cadrului juridic pentru investitii	Total
Cehia	75	4	4.5	3	3	4.5	3	3	3	4	32
Ungaria	70	4	4.5	3	3	4.5	3	3	3	4	32
Polonia	60	3	4.5	3	3	4.5	3	3	3	4	31
Estonia	70	4	4.5	3	3	4	3	3	2	4	30.5
Slovenia	45	3	4.5	3	3	4.5	2	3	3	3	29
Croatia	50	3	4.5	3	3	4	2	3	2	4	28.5
Letonia	60	3	4	3	3	4	2	3	2	4	28
Lituania	65	3	4	3	3	4	2	3	2	2	26
Rusia	60	3	4	2	3	4	2	2	3	3	26
Albania	75	2	4	2	3	4	2	2	2	3	24
FRY Macedonia	50	3	4	2	3	4	1	3	1	3	24
Kirgizstan	50	3	4	2	3	4	2	2	2	2	24
Moldova	40	3	3	2	3	4	2	2	2	3	24
Bulgaria	45	2	3	2	2	4	2	2	2	4	23
Kazahstan	40	3	3	2	3	4	2	2	2	2	23
Romania	60	3	3	2	3	3	1	3	2	3	23
Armenia	50	3	3	2	3	4	1	2	1	3	22
Georgia	50	3	4	2	3	3	2	2	1	2	22
Ucraina	40	2	3	2	3	3	2	2	2	3	22
Uzbekistan	40	3	3	2	3	2	2	2	2	3	22
Azerbaidjan	25	1	2	2	3	2	1	2	1	2	16
Belarus	15	1	2	2	3	2	2	1	2	1	16
Tadjikistan	20	2	2	1	3	2	1	1	1	2	15
Turkmenistan	20	1	1	1	2	1	1	1	1	1	10

RATINGUL MOODY'S

Italia	Portugalia					A1	max ↑ min
Cipru	Malta					A2	
Israel	Slovenia					A3	
Cehia						Baa1	
Polonia	Slovacia	Grecia				Baa3	
Ungaria						Ba1	
Mexic	Venezuela	Lituania	Rusia	Moldova		Ba2	
Turcia	Iordania	Romania				Ba3	
Argentina	Brazilia	Pakistan				B1	

Notă: această tabelă reflectă rating-ul (clasificarea) țărilor efectuat de către agenția Moody's (SUA) pentru estimarea riscului pentru investitorii străini. Pentru Moldova această estimare s-a făcut în ianuarie 97 în scopul plasamentului hârtiilor de valoare ale Moldovei (Eurobond) pe piețele internaționale de capital. Rating-ul Moldovei este similar cu cel al Rusiei și Lituaniei și mai avansat decât cel al Turciei și României.